

חֲצִי עֶבֶד וְחֲצִי בֶן חוֹרִין. ע"ע חציו עבד וחציו בן חורין.

חֲצִי שְׁעוֹר. מעשה איסור — או מצוה — בפחות מהשיעור הקבוע לו.

- הפרקים — א. האיסור, מקורו וטעמו;
ב. גדרו ודיניו;
ג. האיסורים;
ד. באיסורי שבועה, נדר וגזירות;
ה. חלות איסור עליו;
ו. בתערובת;
ז. במצוות עשה;
ח. כעין חצי שיעור.

א. האיסור, מקורו וטעמו. חצי שיעור של חלב (בצירה) — ששיעורו לעונשין הוא בכזית — אסור באכילה, וכן שנינו בברייתא: כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה — שהרי עונשו ואזהרתו סמוכים זו לזה: כל חלב וגו' לא תאכלו; כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונכרתה הנפש וגו' — חצי שיעור, הואיל ואינו בעונש, יכול שאינו באזהרה, תלמוד לומר: כל חלב, אפילו כל שהוא, יש ראשונים שכתבו שבאיסור דם למדים איסור חצי שיעור מהכתוב: וכל דם לא תאכלו, ובאיסור נבילה מהכתוב: לא תאכלו כל נבלה, ולמדים כל האיסורים מחלב דם ונבילה. ונחלקו אמוראים באיסור חצי שיעור: ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, שכיון שחצי שיעור „חזי לאצטרופי“, שאם יאכל עמו עוד חצי שיעור יצטרפו יחד לכשיעור, איסור הוא אוכל — או: הרי זו נקראת אכילה — ריש לקיש אמר מותר מן התורה, שלא אסרה תורה אלא אכילה, ואכילת חצי שיעור אינה אכילה, שאין אכילה אלא בכזית, ומודה ריש לקיש שאסור מדרבנן, והלימוד מ„כל חלב“ אינו אלא אסמכתא⁶⁶⁹,

כשאננם שוים, בין שהיה השור המזיק שוה יותר או שור הניזק שוה יותר, כיון שאין מתקיים בהם: ומכרו את השור החי וחצו את כספו, אין לקיים בהם סוף הפסוק: וגם את המת יחצו, ואין המזיק נוטל בשבח נבילה כלום⁶⁷⁰.

שור שוה מאתים שננח שור שוה מאתים והפחיתו חמישים, ובשעת ההעמדה בדין השביח השור הניזק והרי הוא שוה ארבע מאות, נותן לי בשעת הנזק⁶⁷¹, עשרים וחמש, ואין המזיק יכול לומר לא הפסדתיך שהרי עכשיו השור שוה יותר, לפי שהניזק אומר לו אילולא הנגיחה היה שוה שמננה מאות⁶⁷², וכתבו אחרונים שאין המזיק נוטל בשבח כלום — אף להסוברים שהמזיק נוטל בשבח היתר על הנזק, ואינו משלם⁶⁷³ — שאינו זוכה בשבח אלא כשמת השור, שאנו קוראים בו: וגם את המת יחצו, אבל כשהוזק אין למזיק בשבח כלום⁶⁷⁴. ויש מחלקים בין שבח ליוקר, שאין המזיק נוטל חלק בשבח אלא כשנתייקרה הנבילה, שכיון שאותה נבילה כשהיתה בשעת ההיזק נתייקרה, נמצא שלא הפסיד הניזק כלום על ידי המיתה, מה שאין כן בשור שהשביח, שהרי בשעת המיתה הפסיד, והשבח „פנים חדשות באו לכאן“, ואינו השור שהיה בשעת ההיזק⁶⁷⁵. ויש שכתבו חילוק אחר, שדוקא ביוקר שאין דרך להתייקר, אומר המזיק מולי גרם שנתייקרה, מה שאין כן בשור שהשביח, שדרך הבהמות להתפטם ולהשביח, ואומר לו הניזק לולא שהזקתני היתה הבהמה משתבחת עוד יותר⁶⁷⁶, ויש שכתבו שאף ביוקר לא אמרו שנוטל בו חלק אלא כשנתייקר בשר נבילה ולא נתייקרו שוורים חיים העומדים לחרישה, אבל אם נתייקרה הנבילה מחמת שנתייקרו שוורים, אינו נוטל באותו יוקר כלום, שהרי הניזק אומר לו לולא שהזקתני הייתי מרויח עוד יותר, ומטעם זה כשהשור הניזק לא מת והשביח אחר כך, אין המזיק נוטל בשבח כלום⁶⁷⁷.

יז: ברייתא יומא עד א. 5 רש"י שם. 6 ויקרא ז כו. 7 דברים יד כא. שו"ת הרשב"א ח"א סי' תלט, וכ"כ האשכול (ריצב"א) הל' חלב ודם, וכו' מצינו לימודים נוספים: ביוה"כ, עי' להלן ציון 52: בחמץ, עי' להלן ציון 492: בשבת, עי' להלן ציון 598. 8 האשכול שם. וכע"ז בכת"ס סוגיות סי' מג בד' הרשב"א: מחלב, חמץ ונבלה, ועי"ש בכת"ס ובנחל אשכול שם הצורך ללימודים, ועי' להלן ציון 25. ועי' עמודי אש סי' ד כלל א ד"ה אך, שמלשון בה"ג סוף הל' יום הכפורים משמע שדוקא באיסור שיש בו כרת אסור ח"ש מה"ת, ותמה ע"ז. 9 גי' ר"ת בנמ', ועי' להלן. 10 יומא עד א. 11 מל"מ חמץ פ"א ה"ז ולחם שמים יומא פ"ח מ"א. וע"ע אכילה, שם. 12 יומא ענ ב. 13 שם עד א. ועי' בית מנוחה על רבנו

י"ם בשם רבותיו. 669 שיטה מקובצת בשם הרא"ה שם. 670 ברייתא וגמ' לד א; רמב"ם פ"ז הי"א ושו"ע תד א: אינו נותן אלא בשעת הנזק, ועי' ר"ח ורש"י שם; טור שם. 671 רש"י שם כלשון א. 672 עי' לעיל. 673 י"ש פ"ג סי' כט; מו"ז תנ ב. 674 ב"ה שם. 675 פרישה סי' תד; סמ"ע סי' תג ס"ק ז, ועי' ט"ז שם שתמה שכיון שזוכתה התורה למזיק בשבח, מאין לנו לחלק בכך. 676 פנ"י לד ב ד"ה בגמ' אבל, ועי' חזו"א ב"ק סי' יד ס"ק ה.

חצי שיעור. 1 ע"ע אכילה, כרד א: שיעורה, וערד

זית, כרד יב: הדינים ששיעורם בכזית. 2 ויקרא ז כו.

3 שם כה. רש"י יומא עד א. 4 תורת כהנים צו פרשתא

ואותה שאמרו: יום הכפורים אסור באכילת חצי שיעור¹⁴, לדעת ר' יוחנן הוא מן התורה, ולדעת ריש לקיש אינו אלא מדרבנן¹⁵. הלכה כר' יוחנן¹⁶. כתבו ראשונים שאף על פי שהאיסורים נאמרו בלשון אכילה, ואין אכילה פחות מכזית, למדנו לדעת ר' יוחנן מ"כל" האמור בחלב ודם ונבילה, שאף פחות מכשיעור אכילה לא תאכלו, ואנו מפרשים הריבוי של "כל" לאיסור, והמיעוט של לשון אכילה למלקות¹⁷. ויש שכתבו להיפך שאכילה משמעה כל שהוא, אלא שהלכה למשה מסיני שעונשים דווקא על כזית, אבל לענין איסור המשמעות במקומה עומדת, ואסור בכל שהוא¹⁸, ולא אמר ר' יוחנן הטעם שראוי להצטרף — וכן הלימוד שבברייתא מ"כל חלב"¹⁹ — אלא כדי שלא נעמיד את ההלכה למשה מסיני אף לענין עצם האיסור²⁰.

בטעם שלדעת ר' יוחנן צריך הן את הריבוי מ"כל חלב" והן את הסברא של "חזי לאצטרופי", יש ראשונים שכתבו שאיסור חצי שיעור נלמד מ"כל חלב", אלא שלולא הטעם שראוי להצטרף לא היינו מפרשים שהריבוי בא לאסור חצי שיעור²¹, ויש שכתבו שר' יוחנן שאמר הטעם "חזי לאצטרופי" בא לפרש טעם הכתוב²², ולכן למדים כל האיסורים מחלב — ואין אומרים נזירת הכתוב היא בחלב בלבד²³, או באיסורים שיש בהם כרת בלבד²⁴ — שכיון שלא אסר הכתוב חצי שיעור בחלב אלא לפי ש"חזי לאצטרופי", אף בכל האיסורים כן²⁵, והלימוד מ"כל חלב" הוא גלוי-מלתא-בעלמא* שכל ש"חזי לאצטרופי"

אסור מן התורה²⁶, מהאחרונים יש שכתבו שבכל האיסורים אסור חצי שיעור מן התורה מהטעם של "חזי לאצטרופי" ודוקא בחלב צריך לימוד מיוחד, שלא נאמר כל שאינו בעונש אינו באזהרה²⁷, ויש מחלקים בין חצי שיעור בחלב, שאיסורו נלמד מ"כל חלב", ואסור מצד עצמו ולא משום שראוי להצטרף לכשיעור, לשאר איסורים שאין ללמדם מחלב — אם לפי שאין למדים מחלב איסורים שאין בהם כרת²⁸, או שאין למדים מחלב איסורים שאינם שווים בכל, כגון תרומה שאינה אסורה אלא לזרים²⁹, ויש שכתב שאין למדים מ"כל חלב" אלא חצי שיעור בחלב בלבד³⁰ — שחצי שיעור אסור בהם מן התורה משום ש"חזי לאצטרופי"³¹. ויש שכתבו ש"חזי לאצטרופי" אינו טעם לאיסור חצי שיעור, אלא ראייה שאסרה תורה אף חצי שיעור, שאם לא כן לא היו שני חצאי שיעור מצטרפים לעונש מלקות או כרת, כיון שכל אחד היתר גמור הוא לעצמו³², ולדעת ריש לקיש נזירת הכתוב היא שילקה בשהשלים את השיעור אף על פי שתחילתו היתר³³, על ההבדלים בדיון אם איסור חצי שיעור נלמד מ"כל חלב" או מסברא, עי' להלן³⁴.

מן האחרונים יש שכתבו בטעם שחצי שיעור אסור מן התורה שהוא לפי שעשה בו מעשה להחשיבו³⁵, שכשם שכתבו ראשונים בטעמו של ר' שמעון שאמר: כל שהוא למלקות³⁶, שהוא משום אחשביה*, שכיון שאכלו החשיבו³⁷, כך אף להלכה שאין לוקים על פחות מכשיעור³⁸, אסור חצי שיעור באכילה מן התורה משום "אחשביה"³⁹,

ציונים 213, 733; תוס' יוהכ"פ שם. 28 שו"ת הרי"ם יו"ד סי' כ ד"ה ובפשיטות, בד' התוס', ונ' שמפרש התוס' והר"ן בשיטה אחת. 27 עי' לעיל ציון 4. ברור טעם, עשה דוחה ל"ת דין ג ד"ה ונ"ל באמת, וכ"כ בד' רש"י יומא ער א, אבל עי' רש"י שם ענ ב שהזכיר "כל חלב" לכל איסור ח"ש: שו"ת הרי"ם שם לתורה לענין. ועי' משך חכמה פ' צו. 28 שו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' קלא, ועי' לעיל ציון 23. 29 ברור טעם שם. 30 ישועות יעקב או"ח סי' תריב ס"ק א ד"ה והנה כהר. 31 ברור טעם שם; ישועות יעקב שם; מהרי"א אסאד שם. 32 יד המלך חמץ פ"א ה"ו; אמרי בינה כ"ח סי' ב; מהר"ץ חיות שבועות כא ב; דברי מרדכי או"ח סי' יח אות יב; חבל יעקב ח"ב סי' ג; משך חכמה פ' צו. ועי' להלן ציונים 44, 130, 832. ועי' שפ"א יומא שם וקובץ שיעורים כ"ב אות שסז. 33 אמרי בינה שם. 34 ציון 115 והלאה, ועי' להלן: נדר ודיניו. 35 חכם צבי סי' פו דעה ב. ועי' להלן ציונים 480, 610, 808. 36 ע"ע שיעורים. 37 ע"ע אחשביה, כר א ציון 6 מריטב"א בשם רמ"ה. 38 ע"ע שיעורים, ועי' חמדת ישראל עמ' 188 שהוא משום שבטלהדעתא-על-כל-אדם (ע"ע). 39 ישוע' או"ח סי' שא ס"ק ג ותמב ס"ק ח ותריב ס"ק

מנוח שביתת עשור פ"ב ה"ג, שגר"א בפסחים מנ א שדורש "כל", מורה ר"ל שאסור מן התורה. 14 עי' משנה יומא ענ ב וכפ"י הנמ' שם. 15 נמ' שם. 16 רמב"ם שביתת עשור פ"ב ה"ג, ומאכ"א פ"ג ה"ו ופ"ו ה"טז ופי"ד ה"ב. 17 שו"ת הרשב"א שם. ועי' להלן ציון 191. ועי' פמ"נ יו"ד סי' סב מש"ז ס"ק א ובאו"ח סוף הפתיחה לשבת ובפתיחה לפסח ח"א פ"א אות ח וח"ב פ"ג אות ו, שהלמ"ם לאסור ח"ש אע"פ שאינה אכילה, וצ"ב, ועי' ציון 99. 18 ח"י הר"א מורחי על הסמ"ג ל"ת עו וסט; מהרש"ל על הסמ"ג הל' חמץ. ועי' להלן ציונים 193, 331. ועי' פתח הכית סי' יד ענף א שאף ביוהכ"פ ח"ש אסור, עי' להלן, אע"פ שעינוי משמעו בככותבת, לפי שלא חילקה תורה, ועי' להלן ציון 60. 19 עי' תוס' יוהכ"פ יומא ער א ומל"מ חמץ פ"א ה"ו, ועי' להלן. 20 הר"א מורחי שם ושם. 21 תוס' יומא שם ד"ה כיון; תוס' הרא"ש שם, ועי' תו"י שם. 22 ריטב"א יומא שם; ד"ן על הרי"ף שבועות כב א, ועי' להלן ציון 133 מברית יעקב שהר"ן חולק על התוס' הנ"ל. 23 מל"מ חמץ ומצה פ"א ה"ז בדעת הר"ן. 24 תוס' יוהכ"פ שם. ועי' להלן. 25 ר"ן שם, ש"כן גם בשבועה אסור ח"ש, עי' להלן; באיסורי יבועה, נדר ונזירות, מהלוקת בדבר. ועי' להלן

והטעם שאמר ר' יוחנן: „חוי לאצטרופי“, היינו שלכן מועילה החשבתו, שכיון שדרך אדם לאכול פחות מכשיעור כדי לצרפו לכשיעור, הוחשבה אכילת חצי שיעור, ואין אומרים בה שבטלה דעתו לאצטרופי⁴⁰. לפיכך באיסורים שאין בהם מעשה, אין חצי שיעור אסור מן התורה, כיון שלא עשה מעשה שמראה שמחשיבו, ואין אומרים בו ש„חוי לאצטרופי“⁴¹. וכן אם אכל חצי שיעור מדבר שאינו ראוי לאכילת אדם — באיסור שאסור אף כשאינו ראוי לאכילה⁴² — אין בו איסור חצי שיעור, לפי שבטלה דעתו אצל כל אדם, ואין כאן „אחשביה“⁴³. לדעה זו אין חצי שיעור אסור מן התורה אלא במידה, אבל אם היה שונג לא עבר על איסור תורה, כדרך שכתבו ראשונים בדעת ר' שמעון שאין חייבים קרבן על פחות מכשיעור, לפי שבשונג לא שייך לימר „אחשביה“⁴⁴.

ויש שהוכיחו שאין „אחשביה“ טעם האיסור⁴⁵, ואף באיסורים שאין בהם מעשה, חצי שיעור אסור מהתורה⁴⁶, וכן כתבו ראשונים שנויר שאכל חצי שיעור של חרצן — שאינו ראוי לאכילה⁴⁷ — איסורו מן התורה⁴⁸.

אף במלאכת יום הכפורים מצינו לימוד לאיסור חצי שיעור, וכן שנינו בתורת כהנים: וכל מלאכה לא תעשו האורח והגר וגו'⁴⁹, אין לי אלא מלאכה שחייבים עליה כרת, מנין שלא יכתוב אות אחת — ששיעור כותב לחיוב כרת הוא בשתי אותיות⁵⁰

— ושל לא יארוג חוט אחד — ששיעור אורג לחיוב כרת הוא בשני חוטים⁵¹ — תלמוד לומר: וכל מלאכה, ריבה⁵², שאף על פי שאינו חייב, אסור לעשות כן⁵³. וכתבו אחרונים שהדברים אמורים להסוברים שחצי שיעור אסור מן התורה⁵⁴, ולדעת ריש לקיש שמותר מן התורה, אף לימוד זה אינו אלא אסמכתא⁵⁵. ויש שכתבו שמורה ריש לקיש במלאכת יום הכפורים שחצי שיעור אסור מן התורה, שאף על פי שאין למדים, לדעתו, מ„כל“ האמור בחלב, לאסור חצי שיעור, למדים זאת מ„וכל“ האמור במלאכת יום הכפורים, ולפיכך אף במלאכת שבת מורה ריש לקיש שאסור מן התורה, שלמדים שבת מיום הכפורים⁵⁶, וראשונים כתבו שחצי שיעור במלאכת שבת אינו אסור מן התורה אלא לדעת ר' יוחנן, אבל לדעת ריש לקיש מותר⁵⁷. בירושלמי אמרו: מורה ריש לקיש ביום הכפורים⁵⁸, שאסור מן התורה⁵⁹, יש שכתב הטעם לפי שלא נאמר בו אכילה אלא עינוי, ופחות מכשיעור מיישב דעתו כל שהוא⁶⁰, או לפי שלא התיר ריש לקיש פחות מכשיעור אלא מפני שאינה אכילה⁶¹, ולכן ביום הכפורים שאסור לאכול שלא כדרך אכילתו⁶², אף חצי שיעור אסור מן התורה⁶³, ויש שכתבו שהדברים אמורים כשאכל בזית, שהוא פחות מכשיעור לענין יום הכפורים, ואסור מן התורה לפי שכזית הוא שיעור אכילה בכל מקום⁶⁴. ויש שכתבו הטעם שחצי שיעור אסור מדין שאר העינויים האסורים

עי' להלן ציון 529 והלאה. 47 ע"ע נזירות. 48 תוס' שבעות כב ב ד"ה אהיתרא, ורמב"ן ורשב"א וריטב"א ורא"ש וח"י הר"ן שם ומאירי שם כא ב סוד"ה מי. 49 ויקרא מז כט. 50 ע"ע כותב. 51 ע"ע אורג, כרד א. 52 תו"כ אחרי פרק ז. 53 הג' וביאורי הגר"א שם. 54 וית רענן פ' אחרי. 55 חפץ חיים לתו"כ שם. 56 שו"ת בית יצחק או"ח סי' י אות י, ועי"ש שלכן ח"ש בשבת אסור מה"ת אף אם אין איסור ח"ש אלא באיסורי אכילה. 57 ריטב"א (רייכמן) שכתב עד א, וז"ל ברש"י שם ד"ה וכי מותר ובאו"ז הל' שבת סי' נט ובחנ"א שבת ספ"ז ובריו"ן נ"ב תי"ד. ועי' להלן: האיסורים, שיש סוברים שבשבת מותר ח"ש אף לדעת ר' יוחנן. 58 ירושלמי תרומות פ"ו ה"א. 59 מהר"פ לירושלמי שם, ועי' יפה עינים יומא עג ב. ועי' לעיל שבבבלי מפורש שר"ל הולק ביוהכ"פ, ועי' להלן ציון 358. ועי' נוע"י שם שפי' ד' הירושלמי בע"א. 60 ביאור הגר"א שם; מהר"א פולדא שם. ועי' להלן ציון 114 מ"ש"כ המרחשת בביאור הירושלמי. 61 עי' לעיל ציון 10. 62 ע"ע יום הכפורים, ועי' אכילה: איכותה, כרד א מחלוקת בדבר. 63 בית מנוחה על רבנו מנוח שביתת עשור פ"ב אות ד, ע"פ מהרש"ל שבעות כג ב שהשווה כ"ט לשלא כדרר, ועי"ש עוד טעם שמורה משום המ"ע של ועניתם, עי' להלן ציון 367, ועי' חת"ס סוגיות סוגיא מג כע"ז, שיש מ"ע של שבתו בח"ט. 64 להם שמים יומא

א; אמרי בינה דיני פסח סי' י; שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ב, לדעה זו; שו"מ מהר"ק ח"א סי' ט; חמדת ישראל שם. ועי' ברור טעם שער הכולל דין א, שטעם „אחשביה“ לר"ש הוא משום שכיון שידע שאסור משום ח"ש ואעפ"כ אכלו וראי חשובה לו אכילתו, ולפ"ו לא שייך שיהא „אחשביה“ טעם לעצם האיסור של חצי שיעור. 40 ישוע"י סי' שא שם ותרוב שם. 41 חכם צבי שם, באיסור כל יראה, עי' להלן ציון 530. ועי' מנ"ח ריש מצוה ח שדו בלאו של „ולא תותירו" אם ח"ש אסור, ולפ"ד החכם צבי אין בו „אחשביה". 42 ע"ע אסורי אכילה, כרד ב; אוכל שאינו ראוי, ועי' אבר מן החי, כרד א; האכילה; האכרים, ועי' נזירות באיסור חרצן. 43 עי' ישועות יעקב תמב שם, ולהלן ציון 511. 44 ע"ע אחשביה, שם, מריטב"א בשם הרמ"ה. ישוע"י תמב ס"ק ה. ועי' חו"א חו"מ לקוטים סי' כנ לדף יז א. ועי' אחרונים שבציון 32, ולדבריהם וראי שבשונג אסור מה"ת, שהרי שני חצאי זית של חלב מצטרפים לחיוב חטאת כשאכלם בשונג. 45 אמרי בינה פסח סי' י ונדרים סי' ל, ע"פ איסור ח"ש בשבועה, עי' להלן ציון 652, ול"ש שם אחשביה, ועי' ציון 682; דברי מרדכי סי' יח, שלכן אסור ח"ש בתערובת, ועי' להלן: בתערובת, מחלוקת בדבר. 46 ברית יעקב שם לענין עושה, עי' להלן ציון 467. וכן מוכח מדעת הסוברים שיש איסור חצי שיעור בכל יראה, עי' להלן ציון 539, וכן מכל המתירים מטעמים אחרים,

ביום הכפורים מן התורה — להסוברים כן⁶⁵ — ולא נאמרו הדברים אלא כשאוכלו לתענוג, כדין שאר העינויים⁶⁶, יש מהאחרונים מפרשים דברי הירושלמי במלאכת יום הכפורים, שמודה בה ריש לקיש שחצי שיעור אסור מן התורה מהלימוד, וכל מלאכה, ואין הירושלמי חולק על הבבלי שלדעת ריש לקיש חצי שיעור באכילה ושתייה ביום הכפורים מותר מן התורה⁶⁷.

אכל חצי שיעור של מאכל אסור, כגון שאכל כחצי זית נבילה, והשלימו לשיעור בתוך כדי אכילת פרס, יש סוברים שלריש לקיש לא עבר על האיסור אלא בשעת אכילת המשהו האחרון, אבל כל מה שאכל בתחילה היתר היה⁶⁸, וגזירת הכתוב היא שמצטרף לחיוב⁶⁹, ויש חולקים וסוברים שאף לריש לקיש אם השלים את השיעור נתגלה הדבר למפרע שתחילת אכילתו היתה באיסור, ולא הותר חצי שיעור מן התורה אלא כשלא השלים לשיעור⁷⁰. ויש שכתבו שאם השלימו לשיעור נתגלה הדבר למפרע שאף תחילת אכילתו היתה אסורה משום איסור נבילה, ולא משום איסור חצי שיעור⁷¹, שכל משהו יש בו אוהרת הלאו שלא לאכול, אלא שבפחות מכוית אינו עובר עליה כיון שאין זו אכילה, וכשהשלימו לכזית, אף מה שאכל בתחילה מן האכילה היה⁷².

היה מותר לאכול חצי שיעור משום פיקוח נפש, ואכל שיעור שלם, אם נענש עליו, ע"ע פקוח נפש⁷³.

אכל כחצי זית בהיותו הדיוש וכחצי זית בהיותו נשיא בהעלם אחד, אם מצטרפים לקרבן, וכן אם אמר אני פורש מכוית ואיני פורש מכחצי זית,

ואכל כזית בשוגג, אם חייב קרבן, ע"ע שגגות⁷⁴. היה עתיד להשלים — היינו שדעתו להשלים לשיעור⁷⁵ — אמרו בירושלמי שמודה בו ריש לקיש⁷⁶, יש שכתבו הטעם שאף לדעת ריש לקיש כל ש"חזי לאצטרופי", שראוי להצטרף לשיעור, אסור מן התורה, אלא שכשאנו מתכוין להשלים לשיעור, מותר, לפי שלדעתו אינו נחשב "חזי לאצטרופי"⁷⁷, או לפי שההיתר של פחות משיעור הוא משום שאינו דרך אכילה⁷⁸, וכשדעתו להשלים דרך אכילה הוא⁷⁹, ויש שכתבו שהדברים אמורים כשהשלים את האכילה בשל היתר, כגון שאכל חצי שיעור חמץ קודם הפסח והשלים השיעור בפסח בתוך כדי אכילת פרס, או שאכל חצי שיעור בסוף הפסח והשלימו במוצאי הפסח בתוך כדי אכילת פרס, שכיון ששם אכילה יש כאן אף על פי שאינו חייב עליה, אסור מן התורה⁸⁰, או שהדברים אמורים כשאכל חצי שיעור והשלימו לשיעור לאחר כדי אכילת פרס, שאף על פי שאין מצטרף לחיוב⁸¹, אסור מן התורה⁸², לפי ששם אכילה יש בו⁸³. בדעת הבבלי נחלקו אחרונים: יש שכתבו שאף כשעתיד להשלים חולק ריש לקיש, שכן לדעתו הלימוד מ"כל חלב" אינו אלא אסמכתא⁸⁴, ולא עוד אלא שיש מצדדים שאם דעתו להשלים, אף לר' יוחנן אינו אסור מן התורה, שהרי לא החשיב את אכילת חצי השיעור⁸⁵, ואף בדעת הירושלמי יש מפרשים שאינו אסור מן התורה לדעת ריש לקיש אלא כשהשלים השיעור באכילת איסור בתוך כדי אכילת פרס, שאז אף תחילת אכילתו אסורה מן התורה⁸⁶. ויש חולקים וסוברים שאף לדעת הבבלי

טעם שער התערובת דין ב פ"ט. 72 שער"י שם, ועי' להלן ציון 777. 73 ושם אם תלוי באיסור חצי שיעור. 74 ושם אם תלוי במחלוקת ר"י ור"ל בח"ש. 75 מהר"א פולדא על הירושלמי תרומות פ"ו ה"א. והובא ברי"ט אלגזי חלה אות כא; שו"ת תורת הסדר או"ח סי' נ ס"ק ח. 76 ירושלמי תרומות פ"ו ה"א, ועי' לעיל ציון 59 מנוע"י. 77 מהר"א פולדא שם ורי"ט"א שם בשמו. 78 עי' לעיל ציון 10. 79 בית מנוחה על רבינו מנוח שבציון 63. 80 צפנת פענח מהדו"ת ב ע"ב ונו ע"א, ונ' שהוא הדין בהשלים בפסח במאכל היתר, ועי' להלן ציון 824. 81 ע"ע אכילה: שהייתה, כדא. 82 צפנת פענח כלאים פ"י הכ"ז (ד"ב ע"א) ומהדו"ת שם; ס' ניר לירושלמי שם, ועיי"ש שדן עד אימתי מועילה השלמת השיעור לאסור. ועי' שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קסד כע"ז. ועי' שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ד ר"ה גס יש. 83 צפנת פענח מהדו"ת שם, ובהל' כלאים שם; אז יש שם איסור עליו, וצ"ב. 84 עי' לעיל ציון 13. קהלת יעקב תוספת דרבנן אות קלז (מו ע"ב), ונליון הש"ס לירושלמי תרומות שם בהשמטה. 85 גליון הש"ס שם, לר' הכה"צ שבציון 35. 86 עי' לעיל ציון 70. שו"ת דברי מרדכי או"ח סי' יח אות יא,

פ"ח מ"א, והובא בנליון הש"ס לירושלמי שם; בית מנוחה על רבינו מנוח שופר פ"א ה"ד; ספר ניר תרומות שם: אולי, ועי' צפנת פענח קונ' השלמה לח"ד עמ' 6 שמפרש ילוקה בכזית. ועי' גי' הש"ס לירושלמי שם ש"ל שדברי הבבלי שבציון 15 כשאכל פחות מכוית. 65 ע"ע יום הכפורים, מחלוקת ראשונים בדבר. 66 ע"ע הנ"ל. העמק שאינה שאילתא קסו ומרומי שדה יומא ענ ב, וכ' שהבבלי שבציון 15 כשאכל שלא לתענוג. ועי' יר המגד יטביתת עשור פ"ב ה"ה שכ' ע"פ הבבלי דלהלן שאכילת ה"ש אינה אסורה מדין שאר העינויים. ועי' בית מנוחה שם באסורה מדין המצ"ע של ועניתם, עי' להלן ציון 367. 67 עי' לעיל ציון 15. בית יצחק שם, ועי' העמ"ש שם ידן שיש לפרש שאף הבבלי מודה שר"ל אסור מה"ת, ועי' חת"ם סוניות סי' מג. 68 הקרי לב או"ח סי' צ; אמרי בינה בב"ח סי' ב, ועי' להלן שיש סוברים שכשמשלים מודה ר"ל. 69 אמ"ב שם. 70 שו"ת דברי מרדכי (פרידבורג) או"ח יח אות יב; שו"ת חבל יעקב ח"ב סי' ג; תוצאות חיים סי' ז אות א. ועי' להלן ציון 36. 71 שער"י שער נ פי"ח; ח"י ר"מ שמחה שבועות כג ב, ועי' להלן ציונים 777, 788. וכע"ז בברור אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 345 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

בידי שמים על איסור חצי שיעור, ולא עוד אלא שאם אכל חצי זית, שעבר על איסור חצי שיעור, ושוב השלימו לכוזית בתוך כדי אכילת פרס, שלוקה עליו, אין עליו עונש נוסף בידי שמים משום איסור חצי שיעור, שאילו אכל שיעור שלם כאחת אין עליו עונש על איסור חצי שיעור מלבד מלקות, ואף זה שאכל אותו להצאין אינו חמור ממנו⁹⁷.

בין* שאכל כחצי זית אברמין* או בשרמין*⁹⁸, לסוברים שאינו חייב עליהם אלא בזכות⁹⁹, כתבו אחרונים שלא עבר שום איסור, שכן אין אכילה פחותה מזית, אלא שנאמרה הלכה לאסור בכל שהוא, ולא ניתנה ההלכה לבן נח¹⁰⁰.

חצי שיעור שאמרו, הוא לאו דוקא חצי, אלא פחות מכשיעור¹⁰¹, ואפילו לא אכל אלא כל שהוא איסורו מן התורה¹⁰².

בטעם של „חזי לאצטרופי“ שאמרו באיסור חצי שיעור, דנים על גדרו ומהותו, וכן אם איסורו של חצי שיעור תלוי בכך שהוא „חזי לאצטרופי“. „חזי לאצטרופי“ שאמרו, יש מפרשים שאפשר להשלימו לכשיעור בכדיאכילת-פרס¹⁰³, ואסרה התורה חצי שיעור, כיון שאם ישלים לכשיעור יתנלה הדבר למפרע שהתחיל האיסור בתחילת האכילה¹⁰⁴, או שחששה התורה שמא ישכח ויאכל מעט מעט¹⁰⁵, ויסבור שהוא יותר מכדי אכילת

מודה ריש לקיש שכשדעתו להשלים, אסור מן התורה, ולא משום הלימוד מ„כל חלב“, שאינו אלא אסמכתא⁸⁶, אלא מסברא אסור, וכן אף להלכה לסוברים שבאיסורים שאינם איסור אכילה אין חצי שיעור אסור מן התורה⁸⁷, אם היה דעתו להשלים לכשיעור, הרי זה אסור מן התורה⁸⁸. מן הראשונים יש שכתבו שלא אסרה תורה חצי שיעור לדעת ר' יוחנן אלא משום „חזי לאצטרופי“ והוא בהתחלת אכילה, אבל כשאנו מתכוין להתחלת אכילה, אלא מחשב בלבו להיות כל אכילתו בחצי שיעור זה — ואין דעתו להשלימה לכשיעור⁸⁹ — אינו אסור מן התורה, שאין שם אכילה עליו⁹⁰, אלא איסורו מדברי סופרים⁹¹.

איסור שנולד כשאין בו שיעור, יש שכתבו שאין בו איסור חצי שיעור מהתורה⁹², ולכן דם הלב שאין בו כזית, אינו אסור, לדעתם, מן התורה⁹³, ויש שכתבו בטעם הדבר, שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא לפי שדנים אותו כיוצא משיעור שלם, והיוצא מן האסור אסור מן התורה⁹⁴. ויש חולקים וסוברים שאסור מן התורה, ולכן חצי שיעור חמץ אסור מן התורה אף כשלא נתחמץ אלא חצי שיעור⁹⁵.

אכל שיעור שלם של איסור, יש מהאחרונים שכתבו שעובר על כל משהו ומשהו שבו משום איסור חצי שיעור⁹⁶. ויש שכתבו שאין בו אלא לאו ומלקות על השיעור השלם, אבל אין עליו עונש

מסיני, וע"ע הלל"מ: בב"נ, כרך ט, או כוונתו שהדנים שנתחדשו בסני לא נאמרו לב"נ, ועי' חמדת ישראל עמ' 188 "משי"כ הרמב"ם מלכים פ"ט ה"י שב"נ חייב בב"ש, שהוא מדין ח"ש וצריך נדרי ח"ש, אבל ע"ע הלכה למשה מסיני, שם, שהאחרונים פירשו ברמב"ם "רבי"נ לא נאמרו שיעורים. 100 רש"י יומא ע"ב ד"ה חצי, ועי' מהרש"ל לסמ"ג הל' יוהכ"פ ותוס' יוהכ"פ שם. 101 תוס' שבועות כג ב ד"ה דמוקי; רמב"ם מאכ"א פ"ד ה"ב ורדב"ז שבועות פ"ד ה"א ופ"ה ה"ז, ובשול"ת הרדב"ז ה"ה אגף תקלט (קסח), ועוד, ועי' אבני נזר או"ח סי' שעו בהג"ה שלד' הרמב"ם דוקא חצי, ועי' עמודי אש (איינשטיין) סי' ד כלל א ד"ה ודע, שתמה על מהר"ם חתאוה פסחים מד ב ד"ה לר"ע שכ' שפחות מחצי זית אינו אסור מה"ת, אבל עי' ספר נזר אריה יהודה תשו' ת אות כה שר"ל כשתערובת היתר משלימו לכוזית, וכשהאיסור פחות מחצי זית יש באו רוב היתר ובטל ברוב, וכן מוכח מל' המהר"ם חתאוה שם; וכדכתבינא, וכוונתו למש"כ י"ס כג ב סוד"ה א"ר אבהו, ועי' בשול"ת הג"ל אות ככ"ז שד"ר א"ר י"ס מקום מסברא לומר דדוקא חצי, ועי' להלן ציון 259. 102 "שאנא סוס"י פא וגבורת ארי יומא עד א; דעה א בפס"ג יו"ד פתיחה לבב"ה ובס"י פה מש"ז ס"ק ד, וכן נקט בס"י סב ש"ד ס"ק ג; מנ"ה קיז בד' הכ"מ שם ציון 335; ח"י הרי"מ שבועות כג ב, וכ"ה באחרונים שבציונים 119, 121, 476. 103 שאנ"א י"ס; ברור מעט שער התערובת דין ב פ"ט; ח"י הרי"ם י"ס, וכעני"ן ב"שפ"א יומא י"ס. 104 פמ"ג י"ס וי"ס.

עפ"י הנר"א לירושלמי שם, וכ"נ ברידב"ז לירושלמי שם, ועי' ח"י ר"ם שמחה שהובא לעיל ציון 71. 86 א"ע לעיל ציון 13. 87 עי' להלן ציון 320. 88 תורת חסד או"ח סי' נ ס"ק. 89 ר"י פרלא לסה"מ לרס"נ ל"ת כס בד' המאירי. 90 מאירי שבועות כה א בנשבע שלא לאכול ח"ש נבילה, עי' להלן ציון 722. ולפי זה דבריו ריש לקיש שחולק ומתיר, הם כשדעתו להשלים. 91 מאירי יומא ע"ב. 92 חמדת ישראל ל"ת קנב ושול"ת חלקת יואב יו"ד סי' ט, בד' המהר"י מינץ שבציון הבא; צפנת פענח מאכ"א פ"ג ה"ו, ועי' להלן ציון 338 במעילה. 93 עי' להלן ציון 486 סמהר"י מינץ, וחמדת ישראל וחלק"י שם בדעתו, וצ"ב למה דנים על דם הלב בנפרד מרם כל הנוף, ועי' להלן ציון 488 מפר"ת, ועי"ש במהר"י מינץ שכ"כ באופן שבישלו, בצירוף שהוא איסור דרבנן, ואולי הוא להתירו לגמרי. 94 צפנת פענח שם, שלכן דימה שם הרמב"ם יוצא מהאיסור לח"ש, עי' להלן ציון 880, וצ"ב למה אסור ח"ש ביו"כ. 95 יד המלך חמץ פ"ה ה"ו ד"ה לפי, ועי' ציון 489 מכמה ראשונים שדם חלב אסור מה"ת משום ח"ש. 96 מנ"א סי' שכח ס"ק ט ובפס"ג שם בדעתו, עי' ציון 232. 97 חקרי לב או"ח סי' צ (דף קצ), ועי' קובץ שיעורים ב"ב אות י"סו. ופשוט שלטעם של אחשביה, עי' לעיל, כל שאכל שיעור שלם לא עבר כלל על איסור ח"ש. 98 ע"ע אבר מן החי, כרך א: איסורו לב"נ, וע' בשר מן החי, כרך ד: בב"נ, וע' שיעורים. 99 פמ"ג יו"ד סי' סב מש"ז ס"ק א, ועי' ציונים 17, 248, וצ"ב אם כוונתו להלכה למשה אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 346 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פרס¹⁰⁵, לפיכך אותם איסורים שאינם מצטרפים בבדי אכילת פרס, ואינו לוקה עליהם אלא כשאכלם בבת אחת, כגון גידהנשה*, לסוברים כן¹⁰⁶, או אבר-מן-חצי* — שאם חילקו ואחר כך אכלו פטור¹⁰⁷ — וכיוצא, אין חצי שיעור בהם חיוב „חזי לאצטרופי“¹⁰⁸, ויש מפרשים „חזי לאצטרופי“ שהיה אפשר לו לאכול בבת אחת שיעור שלם¹⁰⁹, וכתבו בטעם איסור חצי שיעור, שחששה התורה שמא יאכל שיעור שלם בבת אחת¹¹⁰, לדעה זו אף באיסורים שאינם מצטרפים כשעשאו בזה אחר זה, חצי שיעור חשוב „חזי לאצטרופי“¹¹¹, ויש מפרשים „חזי לאצטרופי“ שאותו חצי שיעור שאכל, הוא עצמו ראוי להיות שיעור שלם אם יקאנו ויחזור ויבלענו, ור' יוחנן לשיטתו, שלדעתו אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו חייב¹¹², ולכן חצי שיעור אסור מן התורה, וריש לקיש, שסובר חצי שיעור מותר מן התורה, לשיטתו, שלדעתו הקיא וחזר ואכלו פטור¹¹³, ולכן אין חצי שיעור „חזי לאצטרופי“¹¹⁴.

חצי שיעור שאינו „חזי לאצטרופי“, יש סוברים שאינו אסור מן התורה¹¹⁵, כגון שנשבע שלא יאכל פירות מסויימים ונאכלו מקצתם ולא נשאר מהם אלא פחות מכשיעור, מותר לאכלם אף לסוברים חצי שיעור בשבועה אסור מן התורה¹¹⁶, ויש שכתבו יותר מזה, שאם אכל פחות מכזית מצה האסורה באכילה — להסוברים שאם אכל כזית אינו לוקה, לפי שעשה של מצה דוחה

לא תעשה¹¹⁷ — אינו עובר על איסור חצי שיעור, לפי שאינו ראוי להצטרף לכשיעור של איסור, שהרי אם ישלים לכשיעור יבוא עשה של מצה וידחה את הלא¹¹⁸, וכן האוכל חצי שיעור בסוף יום הכפורים, או עשה חצי שיעור במלאכת שבת בסוף היום, ואין שרות ביום כדי להשלים לכשיעור, אין איסורו מן התורה לפי שאינו „חזי לאצטרופי“¹¹⁹, וכן נזיר ששתה חצי שיעור יין בסוף שלשים לנזירותו, אין איסורו מן התורה מטעם זה¹²⁰, ויש מצדדים בנזיר שאיסורו מן התורה, לפי שיכול לקבל על עצמו מיד עוד נזירות, ונמצא שהוא „חזי לאצטרופי“ בתוך כדי אכילת פרס¹²¹, ואף למפרשים „חזי לאצטרופי“, שהיה אפשר לו לאכול שיעור שלם בבת אחת¹²², שלדעתם אף כשאכל חצי שיעור חמץ בסוף הפסח הוא „חזי לאצטרופי“, כתבו אחרונים שאם היה פיו מלא במאכלי היתר, ואין בו מקום אלא לחצי שיעור, אין איסורו מן התורה, כיון שאינו ראוי להצטרף לכשיעור¹²³, ויש שכתבו שכל שהיה חצי השיעור בתחילה ראוי לצירוף כבר חל בו האיסור, ואינו נפקע על ידי שאינו ראוי לצירוף עוד¹²⁴, ולכן להסוברים שאין שתי נבילות מצטרפות לכזית¹²⁵, אסור מן התורה לאכול כחצי זית נבילה, אף כשלא נשאר מבהמה זו יותר מכך¹²⁶.

ויש סוברים שחצי שיעור אסור מן התורה אף כשאינו „חזי לאצטרופי“¹²⁷, ולכן אף חצי שיעור

117 ע"ע אכילת מצה: מצה שאין יוצאים בה, כרד א. וע"ע עשה דוחה ל"ת. 118 ס' ערבי נחל דרוש נ לשבת הנדול, וקו"א לשאנ"א סי' צו בשם בעל התומים. ועי"ש בקו"א שאעפ"י שראוי לצירוף לעוד חצי זית איסור שאינו מצה, אינו נחשב ראוי לצירוף אלא א"כ ישלים מן האיסור שלפניו, וצ"ב, ועי' ציון 139. 119 צל"ח פסחים מז א: נובי"ת או"ח סי' נג, ועי"ש שדו אם חול"א לשבת הבאה, ועי' להלן ציון 508; שו"ת חת"ס ח"ו סי' סה ובחי' פסחים כא ב; שו"ת רע"א סי' קנר; ואולי י"ל; ישועות יעקב או"ת תרת ס"ק א; מהר"צ חיות יומא ענ ב. ועי' תפארת ישראל שבת פ"א בועז אות ד. 120 צל"ח שם; מנן אבות להר"מ בנעט לשבת עד א לרש"י ד"ה וכו', בצד א. ועי' מנ"ח סוף מ' שסח שתמה שהרי הנזיר אסור ביין עד שיביא קרבנותיו, וע"ע נזירות. 121 נובי"ת שם. וע"ע נזירות אם שני חצאי שיעור משתי נזירות מצטרפים למלקות. 122 עי' לעי' 123 חת"ס פסחים כא ב. 124 ברית יעקב או"ח סי' נג, ועי' אמרי בינה דיני נדרים סי' ל ושפ"א יומא עד א. 125 ע"ע נבילה וע' שעורים. 126 אמרי בינה שם בשם מ"ח. ועי"ש באמרי בינה שאף עכשיו „חזי לאצטרופי“ אם יקאנה ויחזור ויבלענה, עי' לעי' ציון 114. 127 אבני מילואים שו"ת סי' יד ד"ה עוד; חתם סופר סוניות סי' מנ. ועי' פרי מגדים או"ח סי' קכח מ"ש"ז ס"ק לה ובפרי מגדים יו"ד סי' סב י"ד ס"ק נ יצאמקס ברבר.

105 פמ"נ או"ח סי' תמב מ"ז ס"ק ה. 106 ע"ע ניד הנשה, כרד ו: השיעור. 107 ע"ע אבר מן החי, כרד א: האכילה. 108 פמ"נ יו"ד שם ושם; מנ"ח קסנ בשקצים מאוסים, ושם בחרצו לנזיר. ועי' לעיל ציון 48 מהרבה ראיונים שח"ש בחרצו אסור מה"ת, ועי' להלן ציונים 352, 454. 109 דעה ב בפמ"נ בפתיחה שם ובס"י סה שם, והוכיח כז מחכ"צ סי' פו שכ' בנזיר שתלש שערה אחת שהוא „חזי לאצטרופי“; מנ"ח מצוה צב, וכ"כ במצוה קיז בד' הלח"מ שבציון 328. 110 פמ"נ סי' סה שם. 111 פמ"נ שם ובפתיחה שם. 112 עי' חולין קנ ב, וע"ע אכילה, כרד א: הנאתה. 113 עי' נמ' שם וע"ע הנ"ל, שם. 114 מרחשת ח"א סי' נב אות ה; חמדת ישראל קונ' נר מצוה (עמ' 88), ועי' להלן ציון 595. ועי"ש במרחשת שלפ"ז נשבע על הככר שלא יאכלנו, שאסור לאכול חלק ממנו, אין האיסור אלא מדרבנן, לפי שאינו ראוי להצטרף, עי' להלן ציון 660. ועי"ש שלכן מורה ר"ל ביוהכ"פ, עי' לעיל ציון 58, שלדעתו מורה בו ר"ל שהקיא וחזר ובלעו מצטרף, וע"ע יום הכפורים. 115 ריב"ש סי' רפה; פמ"נ יו"ד סי' סה מ"ש"ז ס"ק ד; רעק"א וחת"ס שבציון הבא; נ"י מהרש"א יו"ד רלח לש"ד ס"ק יב, בנשבע על הככר שלא יאכלנה ונשרף מקצתה, וכן נקטו האחרונים שבציונים 119, 120, 476, 533, 570, 811. וכ"כ במאירי יומא ענ ב ובשבועות כה א. 116 עי' להלן ציון 652. שו"ת רעק"א קנר; ואולי י"ל; ח"י חת"ס שבועות כב ב וכה א. ועי' להלן ציון 677. אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 347 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ביום הכפורים בסוף היום אסור מן התורה¹²⁸, לפי שאין צריך „חזי לאצטרופי“ כל עיקר, שאין דורשים טעם הכתוב („טעמא דקרא“*)¹²⁹. ויש שכתבו שהדבר תלוי בגדר „חזי לאצטרופי“ שאמרו, שאם הוא סיבת האיסור, כשאנו ראו להצטרף מותר, אבל אם אינו אלא הוכחה שיש שם איסור אף בפחות מכשיעור, אין צריך שיהיה ראוי לצירוף בפועל¹³⁰. ויש שכתבו שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים: להסוברים שעיקר טעמו של ר' יוחנן מן הלימוד „כל חלב“¹³¹, אף על פי שאינו „חזי לאצטרופי“, אסור, ולהסוברים שלר' יוחנן „חזי לאצטרופי“ הוא טעם הכתוב¹³², אינו אסור מן התורה אלא כשראו להצטרף¹³³. ויש מחלקים: חלב שלמדנו בו איסור חצי שיעור מן הכתוב, אף על פי שאינו ראוי להצטרף, אסור, והוא הדין שאר איסורים הלמדים מחלב, אבל איסורים שלדעתם אין למדים מחלב¹³⁴, אין חצי שיעור אסור בהם אלא מסברא של „חזי לאצטרופי“, ולפיכך אם אינו ראוי לצירוף מותר מן התורה¹³⁵. על חצי שיעור מאיסור חמין, שיש סוברים שאסור אף כשאנו „חזי לאצטרופי“, עי' להלן: האיסורים¹³⁶.

חצי שיעור שאינו „חזי לאצטרופי“, להסוברים שאינו אסור מן התורה, אסור מדרבנן¹³⁷. ויש שכתבו שמותר לגמרי¹³⁸.

אף כשלא היה לפניו אלא חצי שיעור, ואי אפשר לו להשיג יותר, כתבו אחרונים שהרי זה „חזי לאצטרופי“¹³⁹.

חצי שיעור שאין בו אף התחלת האיסור שישנו בשיעור השלם, כגון שבישל בשר בחלב פחות מכזית, להסוברים שכל שאין בו שיעור כזית אין זה דרך בישול¹⁴⁰, יש אחרונים שכתבו

שמותר מן התורה, שאין „חזי לאצטרופי“ אסור אלא כשיש בו איסור אלא שאין בו כשיעור, אבל באופן שאין בו איסור כל עיקר, מותר מן התורה אף על פי שראוי להצטרף לכשיעור ויהא בו אז איסור¹⁴¹. וכן באיסור של עשיית שמן המשחה במתכונת שמן המשחה שעשה משה במדבר¹⁴², שאינו חייב אלא כשעשה השמן במדת הין¹⁴³, אי באיסור לעשות קטורת במתכונתה, שאינו חייב אלא כשעשה במדת פרס¹⁴⁴, כתבו אחרונים שאם עשה פחות משיעורים הללו אין איסורו מן התורה, לפי שעדיין לא התחיל האיסור כלל¹⁴⁵. וכן באיסור ליקוט שערות לבנות מהראש או מהזקן, שאם ליקט שתי שערות עובר משום הלוא „ולא ילבש גבר שמלת אשה“¹⁴⁶, שפירשו בו שלא יתקשט האיש בעדי האשה¹⁴⁷, כתבו אחרונים בדעת ראשונים שמותר מן התורה ללקט שיערה אחת, לפי שאינה ניכרת, ואין זה עדי אשה¹⁴⁸, ואין כאן איסור משום חצי שיעור, שכוון שאין זה עדי אשה, אין כאן התחלת האיסור¹⁴⁹. יש מהאחרונים שהסבירו שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא במקום שמשמעות הכתוב בכל שהוא, והלכה למשה מסיני שצריך שיעור, אבל כאן ששערה אחת אינה עדי אשה ואין זה בכלל משמעות הכתוב „ולא ילבש גבר שמלת אשה“, אינו אסור מן התורה¹⁵⁰.

ויש אחרונים שנראה מדבריהם שאף כשאין בחצי השיעור התחלת איסור, אסור מן התורה, ולדעתם אסור מן התורה למחוק מקצת של אות אחת מאותיות השם, אף על פי שעדיין נשארה בה צורת האות, כגון שהיתה האות עבה ועשאה דקה, כדין חצי שיעור באיסורים¹⁵¹. ואף באיסור עדי אשה, יש שכתבו בדעת ראשונים שאסור מן

אריה ועוד שכ' כע"ז לענין עקירה בלא הנחה, ועי' קהל ציונים 617, 634, 647. 142 ע"ע שמו המשחה. 143 ע"ע הנ"ל. 144 ע"ע קטרת, ושם שיש חולקים על שיעור זה. 145 סנ"ח מצוה קי, ודימה למעביר חפץ ברשות הרבים פחות מד"א, עי' להלן ציון 629 והלאה. 146 דברים כב ה. 147 ע"ע לא ילבש גבר, ושם מחלוקת בשיעורו. 148 כ"מ ע"ז פ"ב ה"י, בד' הראב"ד בהשנות שם. ועי' ב"י יו"ד סוף סי' קפב שפי' בד' הראב"ד שאסור, ותמה ע"ז שכיון שאין ניכר, למה אסור. 149 ברית יעקב או"ח סי' ב בד' הב"י שם, ועיין ציון הבא. ועי"ש שכ"כ אף באיסור עשיית דמות משמשים של מעלה (ע"ע עבודה זרה), שמותר לעשות פני אריה לבדו או דמות מזל א' לבדו, שכיון שאינו כדוגמא של מעלה אין כאן התחלת איסור. 150 משנת חכמים הל' עכו"ם אות נה, יבין שמועה ס"ק ב, והובא במנ"ח תקמב. 151 שו"ת הרמ"ע מפאנו סוס"י לו, והובא בשו"ת עבודה הגרשוני סי' צה והסכים עמו, ועי' מנ"ח תלו שב' בפשיטות

128 אב"מ שם. 129 יד"ח בללים מע' ח סי' י. 130 קובץ שמועות חולין אות מה, ועי' לעיל ציון 32. 131 עי' לעיל ציון 21 דעת תוס'. 132 עי' לעיל ציון 22 דעת הר"ן. 133 ברית יעקב שם. 134 עי' לעיל ציונים 30-25. 135 ברור טעם עדל"ת דין ג; ישועות יעקב או"ח תריב ס"ק א ד"ה והנה בהך. 136 ציון 508. 137 נובי"ת או"ח סי' נג; שו"ת סהר"ם שיק או"ח סי' יב (ד"ה עוד הק'): עמק יהושע סי' ו. וכ"מ בפמ"ג פתחה לפסח ח"ב פ"ג אות ד. ועי' ציון 162. 138 שאנ"א ים: שו"ת נפש חיה יו"ד סי' יב וערוגות הבושם או"ח סי' פ מלאכה ל אות ב, ועי' להלן ציונים 570, 604, 611. 139 חקרי לב או"ח סי' צ, ועי' לעיל ציונים 90, 118. 140 עי' להלן ציון 457. 141 שו"ת שם אריה יו"ד סי' סו, ועי"ש שמשעם זה לא נאסר לאכול בשר, אע"פ שראוי להצטרף עם חלב (בקמץ), ואולי ר"ל לענין איסור דרבנן לאכול בשר בחלב שלא נתבשלו יחדיו, ועי"ש משי"כ לענין לבישת צמר או פשתים. ועי' להלן ציון 623 משם

התורה ללקט שיעור לבנה אחת מתוך השחורות, משום איסור חצי שיעור¹⁵².

באיסורים שמתחייב על עשיית הנמר אפילו כשלא עשה את ההתחלה, אלא שאם עשה גם את ההתחלה הרי זו חלק מהאיסור השלם, כתבו אחרונים שאסור מן התורה לעשות את ההתחלה משום איסור חצי שיעור, ולכן אסור מן התורה למחוק את האותיות הנטפלות להשם מאחוריו — כגון „ך” של אלהיך, וכיוצא, שנתקדשו בקדושת השם ואסור למחוק, והמוחקן מכים אותו מכת מרדות¹⁵³ — משום חצי שיעור, שהרי הן חלק מן השם, ואם ימחק את השם כולו, אף האותיות הנטפלות הן בכלל האיסור¹⁵⁴, וכן אסור מן התורה לבוא על הערוה בנשיקת אבר — היינו בלא להכניס העטרה, שאין זו העראה¹⁵⁵ — משום חצי שיעור, אף על פי שהוא חייב על נמר ההעראה בלא הנשיקה, לפי שלדעתם אם נמר את ההעראה אף נשיקת האבר היא חלק מהביאה האסורה¹⁵⁶. ויש שכתבו במבשל בשבת פחות מכדי מאכל בן דרוסאי¹⁵⁷, שאין זה אסור משום חצי שיעור, שכיון שאם מצא מבושל בשיעור זה וגמר את בישולו עד כדי מאכל בן דרוסאי, חייב, נמצא שאין התחלת הבישול חלק מן האיסור¹⁵⁸. ויש אחרונים סוברים שאף כשהחייב על הגמר לבדו, אסור לעשות את ההתחלה משום איסור חצי שיעור¹⁵⁹.

מאכל שספג ריח איסור, שאסור באכילה לדעת רב, לפי שריחא מילתא¹⁶⁰, כתבו אחרונים שאם המאכל נשאר בהיתרו והרית לכדו הוא שאסור¹⁶¹, הרי זה אסור מן התורה בתורת חצי שיעור, אלא שאינו „חזי לאצטרופי“, ולא הוזכר

לאיסור אלא באופנים שאסור אף בשאינו „חזי לאצטרופי“¹⁶².

ספק נכרי ספק ישראל, כגון תינוק הנמצא מושלך בעיר שהיו בה ישראל ונכרים מחצה על מחצה¹⁶³, שכשיגדל אסור לו לחלל שבת שמא הוא ישראל, ואסור לו לשבות בשבת שמא הוא נכרי — ונכרי ששבת חייב מיתה¹⁶⁴ — כתבו אחרונים שלהסוברים שלא ניתנו שיעורים לבני נח יחלל שבת בחצי שיעור, שאם הוא נכרי נמצא שלא שבת, ואם הוא ישראל לא עבר על איסור חצי שיעור, אף להסוברים שחצי שיעור במלאכת שבת אסור מן התורה¹⁶⁵, שאינו „חזי לאצטרופי“, שבדאי לא ישלים את השיעור, מאחר שאינו עושה חצי שיעור אלא כדי שלא יהא בכלל נכרי ששבת¹⁶⁶.

חצי שיעור, שהחצי השני כשלעצמו לא שייך בו איסור חצי שיעור, יש מהאחרונים שכתב שאינו אסור מן התורה, ולכן המוציא* בשבת מרשות לרשות ועקר ברשות היחיד ולא הניח ברשות הרבים, שאינו אסור מן התורה¹⁶⁷, הרי זה, לדעתו, לפי שהנחה כשלעצמה אין בה איסור חצי שיעור, שהרי אינה ראויה להצטרף לעקירה שיעשה המניח אחר כך, ולכן אף העקירה אין בה איסור חצי שיעור מן התורה, ולא אסרה התורה חצי שיעור אלא כשישני החצאים שוים, וכל אחד מהם ראוי להצטרף לחצי האחר¹⁶⁸.

ב. גדרו ודיניו. חצי שיעור שאסור מן התורה לא נתרבה אלא לאיסור, אבל אין לוקים עליו¹⁶⁹, אם לפי שבאיסורי אכילה נתמעט פחות מכוית ממלקות מלשון אכילה האמור בהם, שמשמעו כוית¹⁷⁰, ואף על פי שחצי שיעור נתרבה מהאמור :

כרד ב: אסופי ספק עכו"ם. 164 ע' סנהדרין נח ב, וע"ע בן נח, כרד נ: בקום ועשה. 165 ע' להלן ציון 584. 166 מנ"ח מוסד השבת אות לט ד"ה והנה, וצ"ב. ואולי סובר שהוא סייג, ע' להלן ציון 214, ול"ש סייג כשמתכוון למצוה, או שסובר כמאירי שבציון 90, שרק ברעתו להשלים אסור לר"י מה"ת. וע' להלן ציון 736. 167 ע' להלן ציון 618. 168 ברית יעקב או"ח סי' ב, וע' להלן ציון 561 בנשיקת אבר בעריות. וע' להלן ציונים 621-625 טעמים אחרים להיתר עקירה בשבת. 169 תוס' שבועות כא ב ד"ה כר"ש, עפ"י פסחים מג ב אין היתר מצטרף לאיסור, ותו"י יומא שם, ועפ"י חולין קג ב: רמב"ם מאכ"א פ"ז הט"ז ופ"ד ה"ב, ועוד; שו"ת הרשב"א ח"א סי' תלט. וכן הדבר רוח בש"ס ובפוסקים. וע' חולין קח ב: אמאי לוקה חצי שיעור הוא, וע' מכות יג א ומעילה יח א שצריך צירוף לשיעור למלקות, וע"ע שיעורים שלד' ר"ש כל שהוא למלקות, אבל אין זה משום איסור ח"ש, אלא שלדעתו לא נאמר שיעור למלקות, ואין צריך גדרו ח"ש, וע' להלן ציון 178. 170 שו"ת

שאינו בו איסור, והוא לשיטתו לעיל. 152 ברית יעקב שם ועמודי אש סי' ד כלל א, בד' הראב"ד הנ"ל. וע' להלן ציון 625 טעמים אחרים להיתר עקירה בלא הנחה, וע' ציונים 618, 619, שיש אוסרים עקירה משום ח"ש. 153 ע' רמב"ם יסודות פ"ו ה"ג, וע"ע מחיקת השם. 154 שו"ת בני עולם יו"ד סי' סג. 155 ע"ע ביאה, כרד ג: העראה. 156 אור גדול סי' מג סוף אות ט, וע' להלן ציון 559 והלאה. 157 ע"ע מבשל. 158 ע"ע הנ"ל. מנחת סולת מצוה לב מלאכה כד, ור"ל שאף בשגומר הבישול אין ההתחלה חלק מן האיסור, וע' ציון 617. 159 ע' להלן ציון 463 מבית מאיר ועוד, במבשל בשר בחלב פחות מכדי מאכל בן דרוסאי, וע' מחה"ש סי' שטו ס"ק יז שכ' כע"ז בשולח דג מהמים, ע' להלן ציון 614. 160 פסחים עו ב, וע"ש שלוי מתיר. 161 ע"ע הנ"ל וע' טעם כעיקר מחלוקת בדבר. 162 כרד טעם שם. וע' ערוגות הכושם או"ח קנ"ג ס"ק ג. וע' שו"ת ריב"ש סי' רפח שטעימה אינה אסורה מה"ת שלא שייך בה „חזי לאצטרופי“, וע' להלן ציונים 281, 887. 163 ע"ע אסופי, אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 349 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כוית או אין בה, שיש ראשונים סוברים שחשובה אקבעאסורא*, והאוכלה חייב אשם תלוי³¹⁰, כתבו אחרונים שהדברים אמורים להלכה שחצי שיעור אסור מן התורה, ולכן הוקבע האיסור, אבל לריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה, לא הוקבע האיסור³¹¹. ואף להלכה שאסור מן התורה, יש אומרים שאין הדברים אמורים אלא להסוברים שאדם מושבע ועומד על חצי שיעור³¹², אבל לסוברים שאינו מושבע ועומד, אין זה אקבע איסורא³¹³.

ג. האיסורים. אף באיסורי תורה שאינם איסורי אכילה, יש שכתבו שחצי שיעור אסור מן התורה³¹⁴, ולפיכך אותה שכתבו ראשונים שאסור לגנוב מחבירו פחות משה פרוטה מדין תורה³¹⁵, הרי זה משום שחצי שיעור אסור מן התורה³¹⁶, וכן באיסור גול שאסור לגזול כל שהוא מדין תורה³¹⁷, הרי זה משום איסור חצי שיעור³¹⁸, וכן ריבית להסוברים שהיא אסורה בכל שהוא מן התורה³¹⁹, כתבו אחרונים שאיסורה משום חצי שיעור³²⁰, וכן באיסור מעילה שאינו לוקה אלא כשמועל בשוה פרוטה³²¹, אסור מן התורה בכל שהוא, כדן חצי שיעור בגזילה³²², וכן באיסור קורח קרחה* על המת, ששיעורו למלקות הוא כשתלש שתי שערות³²³, כתבו ראשונים שאסור לתלוש שיערה אחת³²⁴, וכתבו אחרונים בדעתם שאסור מן התורה שהוא חצי שיעור באיסור קרחה³²⁵, שאף תלישת שיערה אחת בכלל קרחה

שלוקה אם אכל כוית, כגון האוכל חלב של גיד הנשה מן הגיד העליון³⁰⁶, וכן האוכל טבל של דבריהם או כלאי הכרם של חוץ לארץ³⁰⁷, וכן האוכל מבהמה שנשחטה בידי מי שאינו יודע הלכות שחיטה, שזו קרובה לספק נבילה, והאוכל ממנה לוקה מכת מדרות³⁰⁸ אם אכל כוית³⁰⁹, וכן כתבו אחרונים שהאוכל באחד מארבעת הצומות אינו לוקה מכת מדרות עד שיאכל ככותבת³⁰⁰, ואף באיסור ערלת חוץ לארץ, שאסורה מהלכה למשה מסיני³⁰¹, כתבו ראשונים שהוא לוקה מכת מדרות אם אכל כוית³⁰². ויש סוברים שאף באיסורים דרבנן לוקה על חצי שיעור מכת מדרות³⁰³, אלא שאינו לוקה משום השם המיוחד של האיסור אלא משום שם איסור חצי שיעור שהוא שם כללי משותף לכל האיסורים³⁰⁴, ולכן אם אכל חצי שיעור מכמה איסורים אינו לוקה מכת מדרות אלא פעם אחת³⁰⁵.

אכל חצי שיעור שלא כדרך אכילתו, יש אומרים שאין איסור דאורייתא בדבר, אף לדעת הסוברים שבשיעור שלם אסור מדאורייתא³⁰⁶, אם לפי שהשיעור השלם אין בו מלקות³⁰⁷, או לפי שאין איסור אכילת חצי שיעור משום הנאת מעיו אלא משום הנאת גרונו³⁰⁸, ושלא כדרך הנאתו בשיעור שלם אין בו הנאת גרונו, ואין איסורו אלא משום הנאת מעיו, ולכן בחצי שיעור שאין בו הנאת מעיו אינו אסור מן התורה³⁰⁹.

היה הדבר ספק אם יש בחתיכת חלב מסוימת

ה"ט (נג טור א), וכן נקט במרכבת המשנה שגנות שם. 312 עי' לעיל מחלוקת ראשונים. 313 מהרי"א אסאד שם. 314 שו"ת חכם צבי סי' פו בר' הסוברים שצריך לבער חצי שיעור חמץ, עי' להלן ציון 539, ועי' להלן שכ"כ בפיסות בתשובות הנוספות; רמ"ע מפאנו שבציון 151, ועי' עוד ראשונים ואחרונים שבציונים הבאים. ועי' להלן במלאכת שבת מכמה ראשונים שאסור מה"ת, אלא ששם יש ליסוד מיוחד. וכן הכריע המשנה ברורה בבאה"ל שם ס"א ד"ה על. ועי' להלן: במצוות עשה, לענין מצוות עשה שאינו באכילה. 315 עי' להלן ציון 474 והלאה. 316 מ"מ גניבה פ"א ה"ב, וסמ"ע חו"מ שמה ס"ק א ועוד. ועי' להלן ציון 476. 317 עי' להלן ציון 469 והלאה. 318 החינוך רפ"ט, וסמ"ע שם ס"ק ב, ועוד. ועי' ציון 472. 319 עי' להלן ציון 563. 320 פרישה ומל"מ והגר"א שבציון 564. 321 עי' רמב"ם מעילה פ"ו ה"ה, ועי' מעילה. 322 מל"מ מעילה פ"ב ה"ט, עי' פ"ל הרמב"ם הנ"ל שאינו לוקה, ומ' שאסור מה"ת, וכ"כ בתומים סי' סו ס"ק עא. 323 עי' מכות כב ב, מהלכות תנאים, ועי' קרחה. 324 רא"ש מועד קטן פ"ג סי' צג; ריטב"א קדושין לו א ומכות כב ב; מוש"ע יו"ד קפ ט. 325 חכ"צ בתשו' הנוספות סי' יא; הגר"א שם ס"ק יב; שו"ת קרבן לירושלמי קדושין פ"א ה"ו; נ"י מהרש"א יו"ד שם; משנת חכמים הל' עכו"ם וחוקותיהם אות נט; מנ"ח תסח.

מהתורה, ועי' מכת מדרות. 296 פה"מ"ש להרמב"ם חולין צו א; רמב"ם שם פ"ח ה"ב. 297 רמב"ם שם פ"י ה"א. 298 עי' שחיטה ועי' נבלה. 299 רמב"ם שחיטה פ"ד ה"א. 300 שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' ק. ועי' פמ"נ או"ח תקנ"ד מש"ז א שנסתפק. 301 עי' ערלה. 302 רמב"ם מאכ"א פ"י הכ"א, ועי' להלן ציון 598 שגם באיסור שהוא הלל"מ ח"ש אסור מה"ת. 303 פמ"נ או"ח סי' שכח מש"ז ס"ק ו בפחות מכשיעור בסתם יונם, וכ"כ בצפנת פענח מאכ"א פ"א ה"ג. וכן מ' ממה שבכמ"ק שהזכיר הרמב"ם מכת מדרות באיסורים דרבנן לא הזכיר שצריך שיעור, עי' מאכ"א פ"ג ה"ט לענין חלב וגבינת עכו"ם, ופ"ו ה"ב לענין דם האדם, ופ"ו ה"ט לענין חומים וקדומיות של חלב ודם, ועוד, ואילו בכל איסורי תורה שהזכיר בהל' מאכ"א פירש שלוקה רק בכוית, ועי' מנ"ח מצוה ח אות א. 304 עי' ציון 219. 305 צפנת פענח שם, שלכן הזכיר הרמב"ם שם פ"א ה"ג בסתם יונם שיעור רביעית, והוא כרי ללקות משום שם סתם יונם. וצ"ב מל' הרמב"ם פ"ד ה"ט, הובא בציון 293. 306 עי' אסורי אכילה, כרד ב; שלא כדרך אכילתו. 307 עי' להלן: האיסורים. תורת חסד או"ח סי' ו אות ד. 308 עי' פנ"י ביצה ז ב. 309 אחיעזר ח"ג סי' פא ס"ק יד. 310 עי' רמב"ם שגנות פ"ח ה"ב, ועי' אקבע אסורא, כרד ב; גדרי הקביעות. 311 שו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' קלא; צפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ד

השתחואה, שאם צריך שיעור שהייה כדי השתחואה למלקות, אינו לוקה³³⁹, אף אינו אסור מן התורה³⁴⁰. וכתבו אחרונים שהמאכיל איסור לקטן, שאם האכילו כוית עובר משום לא תאכילום³⁴¹, מותר מן התורה להאכילו פחות מכוית, לפי שלמאכיל אינו באיסורי אכילה אלא כשאר איסורים³⁴², וכן הדין במאכיל בשר פסח לגוי³⁴³. נהנה מאיסורי הנאה פחות מכשיעור³⁴⁴, יש מהאחרונים סוברים שאיסורו מן התורה³⁴⁵, לדעת ר' יוחנן³⁴⁶, כמו באיסורי אכילה³⁴⁷. ויש שכתבו שהדבר תלוי בפירוש „חוי לאצטרופי“ שאמר ר' יוחנן³⁴⁸, שאם צריך שיהיה ראוי לצירוף בפועל, כמו באיסורי אכילה שמצטרפים בכדי אכילת פרס³⁴⁹, אין חצי שיעור אסור בהנאה מן התורה — שאינה מצטרפת לדעתם בכדי אכילת פרס³⁵⁰ — ואם „חוי לאצטרופי“ עניינו שהיה ראוי להצטרף בתחילה לשיעור שלם והיה בו לאו³⁵¹, אף באיסור הנאה אסור מן התורה³⁵². ויש מצדדים לומר שאין למדים מ„כל חלב“ לאסור חצי שיעור אלא באכילה ולא בהנאה, וכן אין הנאה „חוי לאצטרופי“, שאינה ראויה להצטרף לכשיעור בזה אחר זה — למפרשים כן „חוי לאצטרופי“ —

היא, אלא שאין חייבים עליה עד שיתלוש שתי שערות³²⁶. וכן באיסור הקטרת שאור ודבש על גבי המזבח, להסוברים שאין הקטרה פחותה מכוית ואין לוקים אלא כשהקטיר מהם כוית³²⁷, אסור להקטיר כל שהוא, שחצי שיעור אסור מן התורה³²⁸. ויש חולקים וסוברים שאין איסור חצי שיעור מן התורה אלא באיסורי אכילה, לפי שאין למדים שאר איסורים מחלב³²⁹, ויש שכתבו הטעם לדעת הסוברים שמשמעות אכילה בכל שהוא, וההלכה למשה מסיני של שיעורים לא באה אלא לענין העונש³³⁰, שבשאר איסורים נאמר השיעור אף לעיקר האיסור, ולפיכך חצי שיעור מותר מן התורה³³¹. אף לדעה זו אסור מדרבנן³³², ויש שכתבו שאף מדרבנן מותר³³³. לדעה זו שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה, מותר מן התורה לתלוש שיעור אחת על המת³³⁴, וכן הקטרת שאור ודבש פחות מכוית אין בה איסור חצי שיעור מן התורה³³⁵, כיון שאינה איסור אכילה³³⁶. וכן אותה שכתבו ראשונים שאין איסור בנהנה מן ההקדש בפחות משה פרוטה³³⁷, הרי זה לפי שמעילה אינה איסור אכילה³³⁸. וכן נשמא כשהוא בעורה, ושהה שם פחות מכדי

דרבנן אות קלו ומנ"ח ריש קין בד' כ"מ איסור"מ שם. 336 ריט"א שם. ועי"ש במנ"ח טעם אחר, שאינו חייב אלא כשמקטיר כוית שלם בב"א, ע"ע שאור ודבש וע' שיעורים, ולכן אינו חול"א, עי' לעיל ציון 108, ועי"ש ש' הלח"מ הנ"ל שחול"א פירושו שאפשר היה בתחילה לעשות שיעור שלם, עי' לעיל ציון 109. 337 שם"ק בכורות יד א אות ג בשם תו"ח: רשב"א גיטין יב ב, ועי"ש שאסור מדרבנן: כ"מ מעילה פ"ב ה"טו בשם מהר"י קורקוס. 338 ברית יעקב או"ח סי' ב. ועי' חלקת יואב סי' ט שמצדד שאין דברי הרשב"א חנ"ל אמורים אלא כשהקדש מתחילתו אינו אלא פחות משו"פ, ועי' לעיל ציון 92. 339 ע"ע טמאת מקדש וקדשיו, שהיא בעיא שלא נפשטה בנמ". 340 דגול מרכבה וצל"ח שם, בד' החוס' שבועות טז ב ד"ה מה"מ, ועי' ריטב"א שם שהסכים לתוס'. וכ"נ מהנמ' ר"פ בסמ"ג סי' פט שכ' שכהן אסור לשהות בבית הקברות פחות מכשיעור שהייה, מיטום הספק שמא א"צ שהייה למלקות, ע"ע טמאת כהנים, ומ' שאם צריך שהייה מותר, ועי' פתח הבית סי' יד סוף ענה ה'. 341 ע"ע קטן. 342 מנ"ח מצוה יג סוף אות א: אחיעזר ח"ג סי' פא אות יד. ועי"ש עוד טעם להתיר. ועי' להלן ציון 543 מדג"מ שכל שהאיסור במאכל אסור, אף על פי שאינו איסור אכילה, חצי שיעור אסור מה"ת. 343 מנ"ח שם. ועי"ש עוד טעם שהמאכיל לא החשיבו, עי' לעיל ציון 35. 344 ע"ע אסורי הנאה, כד' ב: חיובם ושיעורם, אם השיעור כוית או פרוטה. 345 צל"ח פסחים כב ב, בפחות מכוית: שו"ת משיב דבר ח"א סי' לג; חלקת יואב יו"ד סי' ט, בפחות משו"פ, עפ"י בכורות ט ב שערלה היא אוכל שאינו ראוי להאכילו לאחרים, והיינו אפילו בפחות משו"פ; פתח הבית סי' יד ענה ב. 346 צל"ח שם. 347 משיב דבר שם. 348 עי' לעיל ציון 10. 349 עי' לעיל ציון 102. 350 ע"ע שיעורים, מחלוקת בדבר. 351 עי' לעיל ציון 108. 352 פמ"ג

326 שיירי קרבן לירוש' קדושין שם, ור"כ שהבן אין הסדון באיכות, עי' לעיל ציון 141. 327 עי' מנחות נח ב מחלוקת אמוראים, וע"ע שאור ודבש. 328 הה"מ כעשה הקרבנות פ"ג הי"ד בד' הר"מ אסור"מ פ"ה ה"א, וב"כ שו"ת רדב"ז חלק ה סי' אהר תס (פז), אלא ידחה שלחמב"ם לוקה בכל שהוא, וע"ע הנ"ל. 329 חכם צבי שם דעה א, בד' הרא"ש שא"צ לבער ח"ש, עי' להלן ציון 526, וכ"כ בדג"מ או"ח תמב למנ"א ס"ק י ובצל"ח ברכות מא א; רי"ט אלגזי בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות קלו, להסוברים שח"ש במלאכת שבת מותר מן התורה, עי' להלן ציון 585 והלאה. אבל עי"ש טעמים אחרים למה שבשבת אינו אלא מדרבנן; אור גדול למשניות יומא פ"ה מ"א תי' ב בד' תו"י יומא, עי' להלן ציון 550. ועי' שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ב שדקדק כו מלשון המ"מ חמץ פ"א ה"ז: ח"ש אסור וכו' והוא כלל ככל איסורי מאכל וכו', ותמה יסותר לדבריו שבציון 316, ועי"ש שתלה במחלוקת הר"ן ותוס' לעיל ציונים 21, 22. אם סיבה כשתיה לענין זה, עי' דברי יחזקאל (בורשטיין) סי' טו אות ג. 330 עי' לעיל ציון 18 שכ"כ הרא"ם ועוד. 331 גליון רש"א יו"ד קפ ט, ועי' פני יהושע ביצה ז ב ומשנת חכמים שם אות נה יבין שמועה ב. 332 דגול מרכבה שם וצל"ח שם; גליון מהרש"א שם, עפ"י שבת עד א. עי' להלן ציון 581: מנ"ח מצוה תפר, ועי"ש מצוה ח שכ' בהותיר ח"ש, שאפשר שאסור מדרבנן; אור גדול שם; ברית יעקב שם. 333 עי' חכם צבי שם, בח"ש חמץ. 334 גי' מהרש"א שם לד' הרא"ם, ומנ"ח תסח לד' החכ"צ, שמש"כ הרא"ש הנ"ל אינו אלא מדרבנן, וכ"מ מל' הירושלמי קדושין פ"א ה"ז (ומובא בריטב"א הנ"ל) שמבאר הטעם שלא יבוא לידי קרחה. בנניבה וגזילה שאסורים בכ"ש, עי' להלן ציון 478. באיסור גוזז (ע"ע) בקדשים, עי' מנ"ח תפר וברית יעקב שם ובאר יצחק או"ח סוס"י טו. 335 ריט"א בקהלת יעקב תוספת

אלא שאף על פי כן אסור מן התורה, לפי שמשמעות המקראות שמהם למדים לאסור הנאה היא שאסורה אף בכל שהיא, ולא ניתן השיעור באיסורי הנאה אלא למלקות³⁵³.

בירושלמי אמרו: מודה ריש לקיש באיסורי הנאה³⁵⁴, לפי שאף בפחות מכשיעור הוא נהנה מעט³⁵⁵, ואף על פי ששיעורה למלקות הוא בשוה פרוטה או בכזית³⁵⁶, אסור מן התורה בכל שהוא, כדרך שחצי שיעור באיסורי אכילה אסור לר' יוחנן מן התורה³⁵⁷. לדעת הבבלי יש שכתבו שריש לקיש חולק אף באיסורי הנאה, וסובר שפחות מכשיעור מותר מן התורה³⁵⁸, מן הנאונים יש שכתבו בכמה איסורי הנאה, שהאוכל מהם חצי שיעור איסורו מן התורה לדעת ר' יוחנן, ולדעת ריש לקיש אינו אלא מדרבנן³⁵⁹, וכן כתבו ראשונים באכילת חמץ פחות מכשיעור, שאסורה מן התורה לדעת ר' יוחנן³⁶⁰.

באיסורים שהיתה להם שעת היתר, כגון חמץ* בערב פסח משש שעות ולמעלה, שאסור מן התורה³⁶¹, יש סוברים שחצי שיעור אינו אסור מן התורה³⁶², שלא למדנו מאיסור חלב אלא לאיסורים שלא היתה להם שעת היתר³⁶³, ואף על פי שחצי שיעור באיסור אכילה ביום הכפורים אסור מן התורה³⁶⁴, איסור אכילה ביום הכפורים

לא היתה לו שעת היתר, לפי שעיקר האיסור אינו במאכל עצמו, אלא מצד היום, שביום זה האכילה אסורה, ויום זה לא היתה לו שעת היתר מעולם, ואינו דומה לחמץ, שלא כל המאכלים אסורים בפסח אלא החמץ, ולכן דנים על המאכל עצמו, והוא היתה לו שעת היתר³⁶⁵, או לפי שהאמור: ועניתם את נפשותיכם³⁶⁶, הוא אף בכל שהוא, וההלכה למשה מסיני של השיעור אינה אלא לפטרו מעונש³⁶⁷, ויש חולקים וסוברים שאף באיסורים שהיתה להם שעת היתר, חצי שיעור אסור מן התורה³⁶⁸, שכן חצי שיעור ביום הכפורים אסור מן התורה³⁶⁹, וכן חצי שיעור באיסור שבועה אסור מן התורה להסוברים כן³⁷⁰, אף על פי שהיתה לו שעת היתר לפני שנשבעי³⁷¹, ובטעם הדבר כתבו אחרונים לפי שבכל האיסורים שייך הטעם של „חזי לאצטרופי“³⁷², או לפי שלמדים מחמץ בתוך הפסח שהיתה לו שעת היתר, ולמדנו ממקרא מיוחד יחצי שיעור אסור בו מן התורה³⁷³, אף גאונים כתבו בפיגול ונותר — שהיתה להם שעת היתר קודם שנפסל הקרבן³⁷⁴ — שהאוכל מהם חצי שיעור איסורו מן התורה לדעת ר' יוחנן³⁷⁵.

אף באיסורים שאינם שוים בכל, חצי שיעור אסור מן התורה³⁷⁶, ואותה שאמרו בתרומה

בשבועה, להסוברים כן, ונחשב שלא היה לו היתר, עי' להלן, ועי' ציון 703, ועי' ברית יעקב או"ח סוס"י ג. 366 במדבר כט ז. 367 פמ"ג או"ח סי' תריב מש"ו ס"ק ד, ועי' ש"ש שלפ"ו חמור ח"ש ביוהכ"פ מבשאר איסורים, שיש בו עשה, ואין שבועה חלה עליו אף להסוברים, שבשאר איסורים חלה, עי' להלן: חלות איסור עליו, ועי' ש"ש שלפ"ו אין איסור משום ח"ש, ואף לריש לקיש אסור. ובגמ' שבציון 15 מבואר להיפך, ועי' לעיל ציון 66, ועי' שו"ת מחנה חיים ח"ג סי' לט. 368 שו"ת רדב"ז ח"ה סי' אלף תקטו בחמץ בפסח; פמ"ג או"ח תמג א"א ס"ק א, ע"פ סתימת הפוסקים שח"ש בחמץ בער"פ אסור מה"ת, וכן הוכיח בלימודי ה' שם מסתימת הפוסקים שח"ש אסור בכלה"ב, (אבל ע"ע כלאי הכרם שיש סוברים שאין בהם שיעור כל עיקר, ולוקה בכ"ש). וכ"ד האחרונים להלן ציונים 520, 525, וכן ד' האחרונים להלן ציונים 506-513 שב' מעמים אחרים ימה הוצרך לימוד להמין, ועי' שד"ח כללים מערכת ח כלל ב וט בשם כמה אחרונים, וכ"ה באחרונים שבציונים הבאים, ועי' להלן ציון 446 בבב"ח. 369 ריט"א בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות קלז מה ע"ב, ועי' לעיל. 370 עי' להלן: באיסורי שבועה, נדר ונזירות, מחלוקת ראשונים. 371 גינת ורדים כלל ד, וע"ש שהוכיח כן גם מחצי שיעור באיסורי נזיר. ועי' להלן ציון 701. 372 ערוגות הבושם או"ח סי' קנז; ברית יעקב או"ח סוס"י ג. 373 עי' להלן ציון 492 והלאה. ריט"א בקהלת יעקב שם; שו"ת מהרי"א אסאד או"ח סי' קנה. 374 עי' דרך המלך הספרדי הל' נדרים פ"א ה"ה שמטעם זה למחרת"א אין בהם איסור ח"ש. 375 בה"ג סוה הל' יו"כ. 376 ש"מ"ק כ"מ נג א בשם הרמב"ן: תו"י יבמות עג א. ועי' לעיל ציון 29.

יו"ד פתיחה לבב"ח ד"ה הנאה. ועי' שו"ת ערוגת הבושם או"ח סי' קנז אות א. 353 פמ"ג בפתיחה לפסח ח"ב פ"ג אות ד, ובעי' ביו"ד סי' סה מש"ו ס"ק ד. ועי' שדבריו לסוברים שאכילה משמעה כזית, עי' לעיל ציון 17 והלאה. ועי' ס' קוביץ על הרמב"ם חמץ ומצה פ"א ה"ב. 354 ירושלמי תרומות פ"ו ה"א. ועי' לעיל ציון 59 מנוע"י. 355 הגר"א שם. ועי' ר"א פולדא שם שב' שאסור בחצי זית, שהרי נהנה ממנו. 356 ע"ע אסורי הנאה, כרד ב: חיובם ושיעורם, ישם שיש סוברים שאין לוקים על הנאה. 357 שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' יב, וכן הוכיח בשו"ת דברי מרדכי (פרידבורג) או"ח סי' יח אות יא מל' הירושלמי: מודה ר"ל. ועי' ערוגת הבושם שם שמפרש ד' הירושלמי בפחות מכזית ויש בו שו"פ. 358 עי' מהר"ם שיק שם, שתלה במחלוקת הבבלי והירוש' לענין יום הכפורים, עי' לעיל ציון 59, והוא שבמקום שלא נאמר אכילה, לירושלמי מודה ר"ל ולבבלי אינו מודה, ועי' שד"ח כללים מער' ח סי' יז של"ש איסור ליוהכ"פ. 359 בה"ג סוה הל' יוהכ"פ באיסורי נותר ופיגול, ועי' מהרש"א שבועות כד א בשם מהר"י ב"ל, שיר"ל חלה שבועה על ח"ש מפיגול ונותר, ועי' בית יצחק או"ח סי' כט אות ו. 360 מ"מ חמץ פ"א ה"ז ורבנו מנוח שם; שו"ת רדב"ז ח"א סי' קלה. וכ"מ בבאורי מהרש"ל לסמ"ג הל' חמץ. 361 ע"ע חמץ, כרד זה, מחלוקת תנאים בדבר, ושכ"ד רוב ראשונים להלכה. 362 עי' להלן ציון 516 ד' מהרלב"ח. 363 שו"ת מהרלב"ח ח"א סי' יח, ועי' להלן ציון 535. ועי' ציון 446 בבשר בחלב. 364 עי' לעיל ציון 15. 365 לימודי ה' לימוד כח: פתח הבית סי' יד ענף א; מי נפתח קדם לעין אות סב. ועי' לימודי ה' שם, שמטעם זה אסור ח"ש

וביכורים שחצי שיעור אסור לזרים³⁷⁷, כתבו ראשונים שלדעת ר' יוחנן איסורו מן התורה³⁷⁸ אף על פי שאיסורם אינו שוה בכל, ואינו דומה לחלב שנתרבה בו איסור חצי שיעור מ"כל חלב"³⁷⁹, ולדעת ריש לקיש אסור מדרבנן³⁸⁰, שהחמירו חכמים לאסור בהם חצי שיעור אף על פי שהם מותרים לכהנים³⁸¹.

באסורי-עשה*, כגון תרומה-טמאה* — שעובר עליה בעשה³⁸² — כתבו ראשונים שאף על פי שהאוכל ממנה כזית אינו לוקה³⁸³ אסור מן התורה לאכול ממנה פחות מכזית, לדעת ר' יוחנן שחצי שיעור אסור מן התורה³⁸⁴, אלא שהאוכל פחות מכזית ממנה איסורו קל מהאוכל ממנה כזית³⁸⁵, וכתבו אחרונים שלמדים איסור חצי שיעור באיסור עשה מ"כל חלב", ומכאן הסברא של "חזי לאצטרופי"³⁸⁶, וכן בלאוין שאין בהם מלקות³⁸⁷, חצי שיעור אסור מן התורה³⁸⁸, ולכן חצי שיעור של הצפור השחוטה מצפרי-מצורע* — שאינו עובר עליה בלאו אלא כשאכל ממנה כזית³⁸⁹ — אסור מן התורה, אף על פי שאין לוקים על לאו זה³⁹⁰, וכתבו אחרונים שאף באיסורים הללו אין

איסור חצי שיעור דומה לאיסור השיעור השלם, ולסוברים ששבועה חלה על חצי שיעור³⁹¹, אף בחצי שיעור מאיסורים הללו שבועה חלה³⁹², וכן לסוברים שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא כש"חזי לאצטרופי" לכשיעור³⁹³, אף באיסור עשה כן³⁹⁴, ויש שכתבו שבאיסור עשה אסור חצי שיעור מן התורה אף על פי שאינו "חזי לאצטרופי"³⁹⁵.

ויש חולקים וסוברים שבאיסור עשה אין חצי שיעור אסור מן התורה³⁹⁶, שכל איסור שאין בו מלקות או כרת, אין חצי שיעור ממנו אסור מן התורה³⁹⁷, שאי אפשר ללמדו מחלב שיש בו מלקות בשיעור השלם³⁹⁸, אף לדעה זו מדרבנן אסור³⁹⁹, ויש סוברים שמותר לגמרי⁴⁰⁰.

אף באיסורים דרבנן חצי שיעור אסור⁴⁰¹, לפי שכל שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו⁴⁰², או לפי שאם נתיר חצי שיעור באיסור דרבנן יבואו להתיר חצי שיעור אף באיסור דאורייתא⁴⁰³, וכן באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה, חצי שיעור אסור⁴⁰⁴, ולא עוד אלא שאף לדעת ריש לקיש שסובר שאיסור חצי שיעור באיסורי תורה אינו אלא מדרבנן, אף באיסור דרבנן אסור חצי

377 ירושלמי בכורים פ"ב ה"א, בביאור המשנה שם: ואסורים לזרים, והוא בתוס' ב"מ שם ד"ה ואסורים ובר"ש חלה פ"א מ"ט וברמב"ן ב"מ שם. ועי' תוס' יבמות שם ש"כ בשם הערוך ע' סעו. 378 תוס' ב"מ שם ור"ש שם וש"מ"ק שם בשם הרמב"ן בביאור הירושלמי, ועי' פני משה ובאור הנ"א בכורים שם; תוס' יבמות שם בשם הערוך. 379 עי' לעיל ציון 5. רמב"ן בש"מ"ק שם. 380 תוס' ותו"י יבמות שם ותוס' ב"מ שם ותוס' הרא"ש שם ושם; ש"מ"ק ב"מ שם בשם הרמב"ן. אבל בר"ש ורא"ש שם כ' שר"ל א"א לפרש המשנה בח"ש, ועי' תויו"ט שם שתמה שר"ל אסור מדרבנן, ועי' ראשון לציון שם וערוך לר' יבמות שם שתי' שכוונתם שאיסור דרבנן בהם פסומ, ולא היתה המשנה צריכה לשנותה, ועי' ציון הבא. ועי' מהרי"א אסאד יו"ד סי' קענ ש"כ שהכוונה לר"ל לשיטתו שסובר ביבמות פא א שתרומה בזה"ו דרבנן, ולכן אין ח"ש אסור בו לר"ל, עי' להלן ציון 406. ועי' הת"ס סוגיות (בלומנסאהל) סוגיא מג. 381 תו"י שם ורמב"ן שם שזהו התידוש במשנה לר' ר"ל. 382 ע"ע תרומה טמאה. 383 ע"ע אסור עשה, כר ב ציון 14, ועי' לאו הבא מכלל עשה. 384 תוס' שבת צא ב ד"ה (בע"א) כנוה, ורשב"א שם. ועי' בפסקי תוס' ובשו"ת מהרי" אסאד אורח חיים סי' קסא. 385 תוס' שם, ועי' רשב"א שם. 386 עי' לעיל. אמרי בינה שחיסה סי' יח. 387 ע"ע חיבי מלקות, כר יד: הלאוין שאין לוקים עליהם. 388 מנ"ח ריש מצוה ח וריש מצוה יא ומצוה קנו, וכ"נ מהאחרונים שבציונים 529-538, שטרחו לתת טעם למה אין ח"ש בכל יראה אסור מה"ת. ועי' חלקת יואב יו"ד סי' ט ש"כ שלא ש"א"ב מעשה גרוע מאיסור עשה, ומותר מה"ת. 389 עי' רמב"ם סו"צ פי"א ה"ז, וע"ע צפרי מצורע. 390 ע"ע הנ"ל ועי' חיבי מלקות: הלאוין שאין לוקים עליהם ציון 278. מנ"ח קנו. 391 עי' להלן: חלות איסור עליו. 392 מנ"ח שם ושם, ורחו הוכחת שאנ"א ופנ"י מהשיעור שאמרו בכל יראה שאין בו איסור ח"ש.

393 עי' לעיל ציון 115 והלאה. 394 שו"ת עמק יהושע סי' י בהג' שפת העמק אות ב. 395 עמק יהושע שם. 396 אור גדול למשניות יומא ריש פ"ח בר' תוס' ישנים עג ב, להלן ציון 550, כת' א: אפשר, ועי' בביאור הרי"ף פערלא על סהמ"צ לרס"ג ל"ת עא בר' הרס"ג באזהרותיו, ועי' עצי אלמוגים סי' קנח אות ה. 397 יד המלך שביתת עשור פ"ב ה"ה בשלא כדרך אכילתו ביום הכפורים, ועי' לעיל ציון 307; ישועות יעקב או"ח תרח בתוספת יו"כ, ותרוב ס"ק א בר' הב"י שמותר לאכול ח"ש מאוכלים שאינם ראויים לאכילה; שו"ת בנין עולם או"ח סי' יט אות טז; שו"ת תורת הסר או"ח סי' ו אות ד, בביעור חמץ, ועי' להלן ציונים 522, 535; תפארת ישראל שבת פ"א כעז אות ד. ועי' חקרי לב יו"ד רבי"ט סי' טו. ועי' בישוע"י שלפ"ז מעכ"ע לסוברים שאין לוקים עליו (ע"ע טעם כעיקר), אין בו איסור ח"ש מה"ת, עי' להלן: בתערובת. 398 עי' חקרי לב שם ורי"ף פערלא שם. ועי' בתפא"י שבת שם. ועי' בנין עולם שם טעם אחר. 399 יד המלך שם; אור גדול שם. 400 ישוע"י תריב, בר' הב"י שם. 401 שו"ת ריב"ש סי' רפז; ב"י יו"ד סי' סח ברם מבושל, ועי' שד"ח כללים מערכ' ח סי' טז; שו"ת דרב"ן ח"ד סי' אלף קנ (עח), וכו' הוכיחו מדבריו בעצי אלמוגים סי' קנח אות ה ובשו"ת חקרי לב או"ח סי' קז; מהרי"י מינץ סי' טו ובאר שבע חולין צח א ומ"ז יו"ד סי' צח ס"ק ט ופר"ח שם וסי' סח ס"ק ז, עפ"י חולין שם: לא תולזל בשיעורים דרבנן וכו', ועי' פמ"ג שם סי' צח במש"ז ס"ק ט שדחה הראיה אלא שהסכים לעצם הדין; חקרי לב שם, עפ"י טו"ש או"ח סז בתרנגולת שנמצאה בה חיסה, שאסורה גם בשמיני של פסח (ע"ע יו"ט שני של גלויות), ועוד. 402 ריב"ש שם; פר"ח שם. 403 כת"ס או"ח סוס"י קיא, ולפי"ו לר"ל מותר, ועי' להלן. 404 שד"ח כללים מערכ' ח כלל טז בשם רמשק אליעזר ש"כ להחמיר, וע"ש בשד"ח ש"כ"ס בהג"א חולין שם. ועי' שו"ת מהרי"א אסאד יו"ד סי' קעג

שיעור⁴⁰³, ויש שכתבו שחצי שיעור באיסור דרבנן מותר לנמרי⁴⁰⁸, ולדעתם מותר לתת שכר שבת פחות מפרוטה, שכיון שעיקר האיסור אינו אלא מדבריהם לא אסרו חצי שיעור⁴⁰⁷. וכן אותה שאמרו בכהן שאכל אוכל שהוא שלישי לטומאה ונפסל מדרבנן מלאכול בתרומה — פסול גויה⁴⁰⁸ — שמותר לו לאכול נזיר הדמע⁴⁰⁹, היינו תבשיל שמעורב בו תרומה, אם אין בו כזית תרומה בכדי אכילת פרס⁴¹⁰, כתבו ראשונים שאף על פי שחצי שיעור אסור מן התורה, כיון שאיסורו של זה בתרומה אינו אלא מדרבנן, לא החמירו בחצי שיעור⁴¹¹, וכתבו אחרונים לדעתם שבכל איסור דרבנן לא החמירו בפחות מכשיעור⁴¹², לדעת האוסרים חצי שיעור באיסור דרבנן, כתבו אחרונים שלא התירו אלא בנזיר הדמע בלבד, לפי שאין התרומה בעין אלא בתערוכת⁴¹³, ומן התורה היא במילה ברוב החולין, ואף הטמא בטומאה דאורייתא אינו אסור בנזיר הדמע אלא מדרבנן⁴¹⁴, ולכן התירו חצי שיעור לזה שאינו פסול לאכול תרומה אלא מדרבנן⁴¹⁵, ויש מחלקים: איסור דרבנן שיש לו עיקר מן התורה⁴¹⁶ אסור בו חצי שיעור, שתיקוהו כעין של תורה⁴¹⁷, אבל איסור שאין לו עיקר מן התורה, ובגון פסול גויה ושכר שבת, לא אסרו בו חצי שיעור⁴¹⁸.

איסור ששיעורו מפורש בתורה, יש סוברים שאין חצי שיעור אסור בו מן התורה — ואף

חכמים לא אסרוהו⁴¹⁹ — שדוקא כשהשיעור הוא הלכה למשה מסיני אסור חצי שיעור מן התורה⁴²⁰, שלא ניתן השיעור אלא לעונש, אבל איסור יש בכל שהוא⁴²¹, מה שאין כן כשיעורו מפורש בתורה, שניתן השיעור אף לעצם האיסור⁴²², ולכן מותר מן התורה לאכול שרץ פחות מכעדשה, להסוברים ששיעורו מן התורה ולא מהלכה למשה מסיני⁴²³, ויש סוברים שאף באיסור ששיעורו מפורש בתורה אסור חצי שיעור מן התורה⁴²⁴.

חצי שיעור בטומאה, כגון בטמאת-אוכלים* וטמאת-מת* וטמאת-נבלה* וטמאת-שרץ* וכיוצא, שאם היה הדבר המטמא פחות מהשיעור האמור בטומאות הללו, אינו מטמא⁴²⁵, כתבו אחרונים שאף על פי שנולד בהן ענין מלקות, כגון כהן ונזיר שננע בהן, או שנכנס למקדש, אין כאן איסור חצי שיעור, שכיון שאין טומאה בפחות מכשיעור, לא בא זה לכלל מלקות⁴²⁶, ויש שכתבו שאף משום הלאו של „ועל כל נפשת מת לא יבא“⁴²⁷, שלדעתם אמור בכהן הנכנס לאהל המת אף כשאינו נטמא⁴²⁸, אין איסור להיכנס לאהל שיש בו פחות מרביעית דם, לפי ששיעורו נאמר מפורש בתורה, שכן טומאת דם המת נתרבתה מהאמור „הנגע במת בנפש האדם“⁴²⁹, ואין נפש פחות מרביעית דם⁴³⁰, וכל שהשיעור מפורש בתורה אין בו איסור חצי שיעור⁴³¹, ויש מצדדים

שהוכיח כן מדרבנן שם באוכל אוכלים טמאים שאין עיקרו מה"ת, ומטור או"ח תענ שהצריך נט"י לח"ש. ועי"ש במהרי"א אסאד שלא בכל איסורים דרבנן אסרו ח"ש. 405 דרבנן שם, עי' להלן ציונים 439, 627, ועי' לעיל ציון 403. 406 תוספת שבת שו"ס ס"ק ט; שד"ח שם בשם פתח הדביר שפי' כן בדעת המהרי"א מינץ עי' להלן ציון 486, ועי"ש במהרי"א מינץ שכ"כ בצירוף טעם נוסף, שלעולם לא יהא בו כשיעור, ועי' לעיל ציון 380 מהרי"א אסאד; ספר קובץ על הרמב"ם יסוה"ת פ"ה ה"ח. 407 תוספת שבת שם, ועי"ש שהתיר אף מטעם אחר, וע"ע שכר שבת. ועי' מהר"ם שיק או"ח יב שפי' התו"ש בע"א, ועמש"כ עליו בשד"ח שם. 408 ע"ע פסול גויה. 409 עי' טהרות פ"ב מ"ג ונמ' חולין לר' ב. 410 עי' גמ' שם ורש"י ד"ה נאכל ותוס' ד"ה והשלישי. 411 תוס' שם. 412 עי' שד"ח שם בשם כמה אחרונים. ועי' רמב"ם אבות הטומאה פי"א הי"א שו"ז קולא מיוחדת באוכל שלישי, בשם שהקילו שאינו מטמא במגע, וע"ע הנ"ל באכל אוכל שיש בו טומאת רביעית. 413 חקרי לב או"ח סי' קז; רש"ש חולין שם; אולי: מהרי"ץ חיות חולין שם; משנה אחרונה טהרות שם; תפארת ישראל שם סוף אות לג. ועי' מנחת ברור סוס"י נה. 414 ע"ע כזית בכדי אכילת פרס. 415 חק"ל שם; מהרי"ץ חיות שם. ועי' תפא"י שם. 416 ע"ע אסור דרבנן, כרד ב. 417 עי' לעיל ציון 402. 418 שד"ח שם; בדוחק, עפ"י גימין סה א שבאיסורים שאין להם עיקר מה"ת לא אמרו שכעין דאורייתא תיקנו, ועי"ש שכ"כ בס' דרך הסלך

והחיד"א בס' יעיר אוזן. ועי' מהרי"א אסאד או"ח סי' קסא שדן לומר כן, אבל ביו"ד סי' קענ מסקנתו שאין מדמים בנזירות חו"ל, עי' לעיל. 419 שו"ת חוות יאיר סי' סו, עפ"י ס"ז יו"ד סי' קיז ס"ק א שאין חכמים אוסרים דבר המפורש בתורה להיות. 420 חוות יאיר שם והי' חתם סופר עד א, ועי' להלן ציונים 431, 631, 636, 666, 838; מנ"ח קנט; שו"ת חלקת יואב יו"ד סי' ט. ועי' ברית יעקב או"ח סוס"י ב, ועי' מהרי"ץ חיות שבת עד א ושר"ח כללים מער' ח כלל ג. 421 עי' לעיל ציון 18 ד' הרא"ם. 422 חלקת יואב שם להסוברים שח"ש בשבועה מותר, עי' להלן: באיסורי שבועה, נדר ונזירות, וכ"כ במנ"ח שם אלא שהוספה שאף לחולקים על הרא"ם ניתן לומר חילוק זה. 423 ע"ע שרצים ורמשים. מנ"ח שם. 424 ברית יעקב שם; חלקת יואב שם, להאוסרים ח"ש בשבועה מה"ת, עי' להלן, שם. 425 עי' על כל טומאה בערכה. 426 שו"ת חוות יאיר סו, ועי' משנה אחרונה אהלות פ"ב מ"ה ושו"ת בית יצחק או"ח סי' יז וכן פורת להר"י ענגיל סי' ו, אות ו, ובאחרונים שהובאו בשדי חמד כללים מערכ' ח סוף כלל יג. 427 ויקרא כא יא. 428 עי' שו"ת חלקת יואב יו"ד סי' ט וקובץ שיעורים ח"ב סי' מא, וע"ע טמאת כהנים. 429 ע"ע דם המת, כרד ז; טומאתו ושיעורו. 430 ע"ע הנ"ל, שם. 431 עי' לעיל, חלקת יואב שם, ולפי"ז כשיש באוהל פחות מכזית בשר המת אסור, וצ"כ. ועי' באחרונים שבציון 426 שיש להתיר מטעם שאינו ראוי לצירוף בפועל, ומשום שאינו איסור אכילה, וכן יש להתיר משום

שבתורה שחצי שיעור אסור בהם מן התורה לדעת ר' יוחנן, ומדרבנן לדעת ריש לקיש⁴³⁹.

*

בכמה איסורים מצינו שדנים בהם אם חצי שיעור אסור — מן התורה, או מדרבנן — או מותר, הן מצד הכללים האמורים למעלה, והן מטעמים מיוחדים שיש בהם⁴⁴⁰.

אונאה* — באיסור להונות את חבירו, כתבו ראשונים שאינו אסור אלא אם יש באונאה שוה פרוטה⁴⁴¹, וכתבו אחרונים בטעם שאין איסור חצי שיעור בפחות מפרוטה, לפי שאין אונאה איסור אכילה⁴⁴², או לפי שכל שהאונאה פחות משוה פרוטה אינה חשובה אונאה כל עיקר, שאי אפשר לצמצם דמי המקח, ואין צריך לדקדק בכך⁴⁴³.

בשריבחלב* — חצי שיעור של בשר בחלב, כתבו ראשונים שאסור לאכלו מן התורה⁴⁴⁴, ויש שכתבו בדעת ראשונים שאינו אלא מדרבנן⁴⁴⁵, לפי שבשר בחלב היתה לו שעת היתר קידם שנתבשל, ולכן אין בו איסור חצי שיעור מן התורה⁴⁴⁶, ויש שכתבו הטעם לפי שאיסור בשר בחלב הוא חידוש*⁴⁴⁷, ואין למדים אותו מחלב⁴⁴⁸. באיסור בישול בשר בחלב, שאינו לוקה עד שיבשל מהם כוית⁴⁴⁹, נסתפקו אחרונים אם אסור מן התורה לבשל חצי שיעור⁴⁵⁰, ויש שכתבו שהדבר תלוי בפירוש של „חזי לאצטרופי“, שאם

לחלק בין כהן ונוזיר לטומאת מקדש, שבכהן ונוזיר שבשעה שנטמאים עוברים בלאו, הרי זה איסור ממש, ולפיכך חצי שיעור אסור בכל חצי שיעור, אבל בטומאת מקדש וקדשיו, שאין הטומאה האיסור, אלא הכניסה למקדש והאכילה אחר שנטמא, מותר ליגע בפחות משיעור ולהכנס למקדש ולאכול קודש⁴³².

ויש מן הראשונים שכתבו באכילת אוכלים טמאים, שאסור לכהן לאכול מהם פחות פחות מנשיעור⁴³³, ולאכול תרומה אחר אכילתם⁴³⁴, ונחלקו אחרונים בדעתם: יש שכתבו שאין הדברים אמורים באיסור חצי שיעור, אלא באוכל פחות פחות מנשיעור ומשלים לנשיעור בכדי אכילת פרס⁴³⁵, ויש סוברים שהדברים אמורים שלא אכל אלא פחות מנשיעור, ואסור לאכול תרומה אחר כך⁴³⁶, וכן כתבו ראשונים שהאיסור לאכול אוכלים טמאים פחות פחות מנשיעור הוא אף לריש לקיש, שאף על פי שלדעתו חצי שיעור מותר מן התורה, מדרבנן אסור⁴³⁷. ויש מן האחרונים שכתבו באוכל חלין* בטהרה, שאם לא נטל ידיו אסור לו להושיט אצבעו לתוך המשקה ולמצצה, שנמצא שותה חצי שיעור של משקים טמאים, שאף על פי שלא נפסל גופו אלא בשתיית רביעית⁴³⁸, אין ראוי לו שיטמא עצמו בפחות מנשיעור, שהרי זה ככל האיסורים

שאינו כאן „אחשביה“, עי' לעיל. 432 חקרי לב או"ח סי' מר, והוכיח מהרדב"ז שבציון 439 שבכהן ונוזיר אסור. ועי' שהוכיח מהתוס' והר"ש שבציון הבא שאסור אף באופן שאין בטומאה עצמה איסור. 433 עי' רמב"ם אבות הטומאות פ"ח ה"ג ותוס' כריתות יג א ד"ה התירו ור"ש מקואות פ"י מ"ו, בבאור הנמ' כריתות שם, אבל ברנמ"ה שם פי' לענין ח"ש ביו"כ. ועי' חק"ל שם שהק' מתוס' חולין (הובא לעיל ציון 411), שבפסול גויה אין איסור ח"ש. 434 תוס' שם ור"ש שם, שבלא"ה מותר לאכול אוכלים טמאים. 435 חסדי דוד על התוספתא שם, שכ"מ מר"ש הנ"ל, וכ"פ בר' הרמב"ם; לקוטי הלכות כריתות שם; חקרי לב שם, ומ"מ כ' שם להוכיח מההו"א בכריתות שם שיש דיו ח"ש בטומאה. 436 שפת אמת כריתות שם; חזון יחזקאל תוספתא מקואות פ"ח ח"ב, ועי' שהוא מחיש שמא יבוא לאכול כשיעור. ועי' בתר ישועה כריתות שם שמצדד שאסור לכתחילה לאכול ח"ש כדי לאכול אחריו תרומה, אבל אם אכל ח"ש במקרה מותר לאכול אחריו תרומה. 437 תוס' ישנים שם, ועי' מק"ד ח"ג סי' מא אות א שבי' לפרש שלדעתם אסור לאכול חולין טמאים מצד עצמם, ולא משום שפוסל עצמו מלאכול בתרומה, ועי' חליו כרך טו ציון 32. ועי' ערל"ג כריתות שם שמצדד שהתו"י מפרש באוכל שיעור שלם של אוכלים טמאים ובא לאכול אח"כ ח"ש של תרומה. 438 עי' מקואות פ"י מ"ו וכריתות יג א, ועי' פסול גויה. 439 שו"ת רדב"ז ח"ד סוס"י אלה קנ (עח), ועי' חקרי לב שם. ועי' לעיל ציון 437. 440 להלן מובאים אותם איסורים שמצינו בהם מחלוקת בענין חצי שיעור, וכן אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 360 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

האיסורים שמצינו בהם טעמים מיוחדים להחיר ח"ש, וכן אותם איסורים שהוזכר בהם בפירוש שח"ש אסור ולא הובאו בפרקים האחרים. רשימת איסורים פרטיים שהוזכרו בערך זה, ראה ב„תוכן ומפתח“, להלן בסוף הספר. 441 עי' רא"ש ב"מ פ"ד סי' כ וטו"ש חו"מ רכו סי'. ועי' מנ"ח ריש שלו שנקט שיש כאן איסור ח"ש. 442 שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ג בטעם הא'. 443 שם במסקנתו. 444 הפרדס הגדול סי' רמז; פמ"ג בפתיחה לבב"ח, ועי' לעיל ציון 368. 445 שו"ת מאיר נתיבים סי' סה ודברי יחזקאל (בורשטיין) סי' טו אות ג, בר' הנמ"ר חולין פ"ח סי' תשנ"ג יכ"ש שח"ש אסור מדרבנן, ופי' שר"ל בבשר בחלב. ועי' ציון 794 שו"מ בהנמ"ר בע"א. 446 עי' לעיל ציון 363 ד' מהרלב"ח בחמץ. שו"ת מאיר נתיבים שם, (אבל עי' הרדב"ז ח"ב סי' תשכה שכ' כדברי ההנמ"ר והוא סובר שגם בהיתה לו שעת היתר אסור, עי' לעיל ציון 368). וכ"כ פמ"ג יו"ד סי' סב ביש"ד ס"ק ג (ועי' לענין אמה"ח), ובאו"ח בפתיחה הכוללת ח"א אות יז דר' מהרלב"ח, אבל בנינת ורדים כ"ל דר' מצדד שבב"ח אינו דומה לחמץ, לפי שמשתכשך לא היה לו שעת כושר, ועי' לעיל ציון 184 מתיבתא נומא. 447 עי' פסחים מד ב וחולין קח א, ועי' בשר בחלב; חידושו ושינויו. 448 פמ"ג או"ח שם. 449 עי' חולין קח ב, ועי' הנ"ל; הבישול. 450 פמ"ג בפתיחה לבב"ח ד"ה הנאה; יד אפרים יו"ד בקיצור דינים שבסוס"י פז. ועי' אמרי בינה בב"ח סוס"י ב שדייק מל' הרמב"ם מאכ"א פ"מ ה"א שאסור מן התורה, ועי' חזו"א יו"ד סי' ריד דף קח ב.

שאיסורו מן התורה משום חצי שיעור, שהרי ראוי הוא להצטרף לכשיעור אם ימשיכו עד כדי מאכל בן דרוסאי⁴⁶³, ולהסוברים שלמדים איסור אכילה והנאה בבשר בחלב מכל שתעבת⁴⁶⁴, אף נאסר באכילה והנאה, שהרי נעשה בו איסור תורה⁴⁶⁵. ויש חולקים וסוברים שמן התורה מותר לבשל בשר בחלב פחות מכדי מאכל בן דרוסאי, שחצי איסור הוא ולא חצי שיעור⁴⁶⁶.

גזילה וגניבה — אסור לגזול — או לעשוק⁴⁶⁷ — את חבירו כל שהוא⁴⁶⁸, מדין תורה⁴⁶⁹ — אף על פי שאינו עובר בלאו של גזילה, „לא תגזול“⁴⁷⁰, אלא כשגזל שוה פרוטה⁴⁷¹ — כמו בכל חצי שיעור באיסורים⁴⁷², וכן באיסור גניבה, שהגונב שוה פרוטה עובר ב„לא תגנובו“⁴⁷³, אסור לגנוב כל שהוא⁴⁷⁴ מדין תורה⁴⁷⁵, שדין חצי שיעור באיסורי ממון בדין חצי שיעור באיסורי אכילה⁴⁷⁶. לדעת הסוברים שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה⁴⁷⁷, כתבו אחרונים שבפחות משה פרוטה עובר בלאו של לא תגזול ושל לא תגנובו, ולא ניתן שיעור פרוטה אלא לחיוב השבה⁴⁷⁸, ואף לריש לקיש עובר בגזילה ובגניבה בכל שהוא, לדעה זו⁴⁷⁹. ויש אחרונים שכתבו בדעת ראשונים שפחות משה פרוטה בגזילה מותר מן התורה⁴⁸⁰.

צריך שיהיה אפשר להשלימו לכשיעור בפועל⁴⁵¹ אינו אסור מן התורה, כיון שאם יבשל עוד חצי שיעור לא יצטרפו יחדיו למלקות, לדעתם⁴⁵², ואם פירושו שהיה אפשר לו בתחלה לעשות שיעור שלם⁴⁵³, אסור מן התורה⁴⁵⁴. להסוברים שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה⁴⁵⁵, אף בבשר בחלב אפשר שמותר לבשל חצי שיעור⁴⁵⁶, ויש מצדדים להתיר מטעם אחר, לפי שבישול פחות מכזית אינו דרך בישול⁴⁵⁷. בישל בשר בחלב פחות מכזית, כתבו אחרונים שאסור באכילה והנאה מן התורה⁴⁵⁸. ויש שכתבו לדעת הסוברים שאין איסור מן התורה לבשל פחות מכזית, שאם בישל בשר בחלב פחות פחות מכזית, לא נאסר באכילה, אף על פי שצירפם יחד לאחר הבישול ויש בהם כזית, להסוברים שאיסור אכילת בשר בחלב הוא משום הכתוב „לא תאכל כל תועבה“⁴⁵⁹, כל שתעבתי לך — שאסרתי לך לעשותו — הרי הוא בכל תאכל⁴⁶⁰, וכיון שאין איסור בישול בשר בחלב בחצי שיעור, אינו בכלל תועבה⁴⁶¹.

בישל בשר בחלב פחות מכדי מאכל בן דרוסאי — שאינו לוקה משום מבשל בשר בחלב אלא כשבישל כדי שיעור וה⁴⁶² — יש סוברים

יט יג. 471 ע' רש"י שם וחינוך שם, וכ"מ מהרמב"ם י"ט ה"א: כל הגזול וכו' שוה פרוטה עובר בל"ת, וע"ע גזה, כרד ה: איסורו, וע' להלן ציון 478. 472 החינוך י"ט: לבוש י"ט: פרישה י"ט: א; סמ"ע שם ס"ק ב; הגר"א יו"ד סי' קס"א ס"ק ג. וע' מנ"ח ר"ל אות ז ושר"ח כללים מע"ה כלל יו לענין הלנת ש"ש, ומנ"ח רנח אות ב לענין מרות, ועי"ש אות ג שהשבת נזל פמ"ש"פ תלוי בח"ש במ"ע, ע' להלן: במצוות עשה. 473 ויקרא יט יא. ע' רמב"ם גניבה פ"א ה"א וטו"ש"ע חו"מ שמה ב, וע"ע גנבה. 474 רמב"ם שם ה"ב: סמ"ג לאוין קנה; טו"ש"ע שם א. 475 רמב"ם שם: סמ"ג שם: טו"ש"ע שם. 476 מ"מ שם: פרישה שם א וסמ"ע ס"ק א. וע' מנ"ח רנח ס"ק ג שתמה שכיון שפחות מש"פ אדם מוחל (ע"ע גזל כרד ה: השבת הגזילה), אין החצי שיעור ראוי לצירוף לעוד חצי פרוטה, וע"ע שעורים, וע' יד המלך גזילה פ"א ה"ו וגניבה פ"א ה"ב ואמרי ברור לחו"מ שנט בהשטמה וש"ת עמק יהושע סי' ה ואמרי בינה בב"ח סי' ב וש"ת אבני נזר יו"ד סי' קס"א וחלקת יואב יו"ד סי' ט. וע' שו"ת רביד הזהב (אברך) סי' לו שכל שראוי להצטרף לפי שכל זמן שהגזילה קיימת חוזרת לגזול גם כשאין בה ש"פ, ע"ע גזל שם, וע' להלן ציון 570. 477 ע' לעיל ציון 329. 478 רי"ט יעקב אלנוי בקהלת יעקב תוספות דרבנו אות קלו וברית יעקב אות סי' ב, ע"פ ל' הרמב"ם גזילה שם ה"ו: הגזול פחות משה פרוטה אעפ"י שעבר אינו בתורת השבה, שר"ל שעבר בלאו, ועי"ש בריט"א שנחלק לפרש בו אף בד' המ"מ, וע' יד המלך שם ושם ועמק יהושע שם. וע' עמודי אש סי' ד כלל א שמלשון הרמב"ם בפ"מ מע"ש פ"ד מ"ח נ' שאין לאו בפחות מש"פ. 479 רי"ט אלנוי בקה"י שם. 480 ח"י חת"ס ע"ז ע"א ב ואבני נזר שם וחלקת יואב שם, בדעת התוס' חולין לג א ד"ה אחר, וע' תכנת אוצר החכמה

451 ע' לעיל ציון 102. 452 ע"ע שעורים. 453 ע' לעיל ציון 109. 454 פרי מגדים בפתיחה לבב"ח שם, וע' מנ"ח מצוה צב. וע' שו"ת נפש חיה יו"ד סי' יב. 455 ע' לעיל ציון 329. 456 מנ"ח שם. 457 שו"ת י"ט אריה יו"ד סי' סה, וע' לעיל ציון 141. וע' שם שלפי"ן אף באכילה מותר, ע' להלן. 458 פלתי סי' צב ס"ק ג. 459 דברים יד ג. 460 ע' חולין קיד ב, וע"ע בשר בחלב. 461 שם אריה שם: שו"ת נפש חיה שם, וכתבו שאם איסור אכילת בב"ח נלמד מפסוקים אחרים (ע"ע בב"ח) אף חצי זית נאסר. לדעת רב שצריך כזית מכל מין, ע"ע בשר בחלב: האכילה וההנאה, אם יש איסור ח"ש כשבישל חצי כזית בשר בחצי כזית חלב, ע' או"ש מאכ"א פ"ט ה"ח והזו"א יו"ד שם. 462 ע"ע בשר בחלב, כרד ד: הבישול. 463 בית מאיר יו"ד סי' פז: שו"ת בית יצחק או"ח סי' פב אות ב. וע' לעיל ציונים 133-138 באופן שהחייב על הנמר לבד, אם יש בו איסור חצי שיעור, וע' לעיל מההקדמה באיסורים שאינם איסורי אכילה. 464 ע"ע הג"ל: האכילה וההנאה. 465 בית מאיר שם ובית יצחק שם. וע' שם ושם לסוברים שלמדים האיסור מלימודים אחרים, אם אסור. 466 בית מאיר שם בד' הפר"ה שם, וריכ"ה להצי מלאכה בשבת, ע' להלן בשבת, וכ"כ בערוגות הבושם יו"ד סי' פב אות א. וע' הקרי לב יו"ד סי' מה. 467 שו"ע חו"מ שנט א; לבוש שם. וע' לעיל ציון 46. 468 רמב"ם גזלה פ"א ה"ב: סמ"ג לאוין קנו; החינוך רכט: טו"ש"ע שם. וע' רש"י סנהדרין נו א ד"ה צערא וריטב"א ב"ק קה א. 469 רמב"ם שם: סמ"ג שם: החינוך שם: ב"ח ריש סי' יטמה, עפ"י רש"י שם, אבל בברית יעקב או"ח סי' ג ב' שלרש"י הוא מדרבנן. וע' מאירי ב"ק קה א י"הגזול פחות מש"פ אין עבירת גזל גמורה בידו. 470 ויקרא

ויש ראשונים שכתבו שמחלוקת אמוראים בדבר⁴⁸¹.
 דם — ראש אווז שנתבשל עם דמו כשהוא
 שלם, ולא חתכוהו לשנים⁴⁸², יש מהראשונים
 שכתב שמותר לאכלו, כיון שאין בדמו כזית⁴⁸³,
 וכן לב עוף שלא יצא ממנו דמו ובישלו עם
 העוף, מותר מטעם זה, ואף על פי שחצי שיעור
 אסור מן התורה, כיון שנתבשל, דם מבושל הוא
 ואין איסורו אלא מדרבנן⁴⁸⁴, ואף על פי שגם
 בדרבנן אסור חצי שיעור⁴⁸⁵, כיון שדם הלב
 — והראש — לא בא לעולם לידי חיוב, לא
 למלקות ולא לכרת, שלעולם לא תמצא בו כזית,
 והוא איסור דרבנן כיון שנתבשל, אין לדקדק עליו
 לאסורו⁴⁸⁶. ויש חולקים וסוברים שהוא אסור⁴⁸⁷,
 שאף באיסורים דרבנן חצי שיעור אסור, ואף על
 פי שדם לב זה אינו ראוי שיהא בו כשיעור, הרי
 הוא ראוי להצטרף לכשיעור⁴⁸⁸, וכן כתבו ראשונים
 שדם הלב שאין בו כזית — שלא נתבשל —
 אסור מן התורה, כדן כל חצי שיעור⁴⁸⁹.
 חמץ — האוכל כל שהוא מן החמץ עצמו
 בפסח — שאינו חייב כרת, מלקות וקרבן אלא
 על כזית⁴⁹⁰ — כתבו ראשונים שאסור מן
 התורה⁴⁹¹, שנאמר: ולא יאכל⁴⁹², והלכה כר'
 יוחנן שחצי שיעור אסור מן התורה⁴⁹³. יש
 מפרשים שממקרא זה למדנו שחמץ בפסח אסור
 בהנאה⁴⁹⁴, ולכן אסור בכל שהוא, שאף בו
 נהנה⁴⁹⁵, ולענין הנאה לא נאמר שיעור כזית⁴⁹⁶,

ומכל מקום אין לוקים על חצי שיעור לפי שאין
 לוקים על הנאה⁴⁹⁷, ויש מפרשים הלימוד ממה
 שנאמר ולא יאכל ב"צירה", שלא אמרו אין
 אכילה פחות מכזית⁴⁹⁸ אלא כשאמרה תורה לא
 תאכל ב"פתח", אבל כשאמרה תורה לא יאכל
 ב"צירה" ותלתה הדבר בנאכל, אפילו פחות מכזית
 נאכל הוא ואסור⁴⁹⁹, אלא שאין לוקים על אכילת
 חמץ פחות מכזית, לפי שעיקר הכתוב נאמר על
 אכילת כזית, ואינו אלא ריבוי לאסור חצי
 שיעור⁵⁰⁰, או לפי שההלכה למשה מסיני שאין
 לוקים אלא בכזית⁵⁰¹, נאמרה אף בחמץ⁵⁰².
 כמה טעמים כתבו אחרונים למה שצריך לימוד
 מיוחד בחמץ, אף על פי שההלכה בכל האיסורים
 חצי שיעור אסור מן התורה⁵⁰³: לפי שחמץ היתה
 לי שעת היתר לפני פסח, ואי אפשר ללמדו
 מחלב⁵⁰⁴, או כדי שלא נלמד אכילת חמץ מביעור
 חמץ, שכשם שאין חייבים לבער חצי שיעור של
 חמץ — להסוברים כן⁵⁰⁵ — כך לא יהיה בו
 איסור אכילה⁵⁰⁶. ויש שכתבו שלמדים מהכתוב
 „לא יאכל“ לאסור חצי שיעור חמץ אף באופנים
 שבשאר איסורים מותר מהתורה, ולכן בחמץ חצי
 שיעור אסור אף כשאינו ראוי להצטרף לכשיעור
 — אף לסוברים שבשאר איסורים מותר⁵⁰⁷ —
 כגון שאכלו בסוף הפסח באופן שאין עוד שהות
 ביום להשלים לכשיעור⁵⁰⁸, וכן האוכל שאור פחות
 מכשיעור אסור מן התורה אף על פי שאי אפשר

אבני נזר שם שהטעם שאין כאן „אחשביה“, עי' לעיל
 ציון 35 והלאה, שהנזל לא החשיבו, וכ"ה לסוברים שאינו
 ראוי לצירוף, עי' לעיל ציון 476, וכן לסוברים שבשאר
 איסורים אין דין ח"ש; שד"ח כללים מערכ' ח כלל יא בר'
 תוס' קידושין מ ב ד"ה וי"א, שבי' שהחוטף מחברו פחות
 מש"פ אינו נפסל לעדות אפילו מדרבנן, ועי' שמ"ק ב"ב
 פט ב בשם תוס' הרא"ש. וע"ע גול, כרד ה: איסורו, שאם
 אין מקפיד מותר. 481 יד רמה סנהדרין נט א ד"ה
 ומקשינו, שלרב פפא שם נז א אסור מה"ת, והנ"ס שם
 סוברת שמותר מה"ת משום שישראל רחמנים הם ומוחלים
 בדבר קל. 492 ע"ע מליחה. 493 מרדכי חולין פ"ז סי'
 תריס בשם ר' קלונימוס, והובא בב"י יו"ד עה. 484 ע"ע
 דם, כרד ז: דם שבישלו. 485 עי' לעיל ציון 401.
 486 מהרי" מינץ סי' פו. ועי' לעיל ציון 93. 487 ב"י
 יורה דעה שם, שדבריו המרדכי תלמיד טועה כתבם, וכן
 פסק בשו"ע שם ד: תורת חטאת כלל צא; באר שבע
 חולין שם. 488 פרי חדש לשו"ע שם. 489 רש"י
 חולין קט ב; מאירי שם א; תוס' כריתות כא ב ד"ה לא.
 490 ע"ע חמץ. ועי' לעיל ציון 177. 491 רמב"ם חמץ פ"א
 ה"ז; סמ"ג לאוין עו: ר"ז פסחים מב א ד"ה הרי; ריטב"א
 פסחים מג א. 492 שמות יג ג. רמב"ם שם; סמ"ג שם.
 ועי' ברית משה על הסמ"ג שם אות ד"ו. ועי' תוס' פסחים
 מד א ד"ה לענין ובמהרש"א וקרני ראם וצל"ח, ועי'
 קרב"נ רפ"נ אות מ. 493 מ"מ שם; רבנו מנחם שם.
 וס' שלד"ר ר"ל מותר מה"ת, וב"כ בשו"ת רדב"ז ח"א סי'
 קלה. 494 ע"ע הנ"ל. 495 הגהות הרמ"ד ורבנו מנחם

עי' הרמב"ם שם; ח"י מהרי"ק לסמ"ג לאוין עו: שו"ת
 רדב"ז ח"ה סי' אלה תקטז (קמנ); שו"ת מהרלב"ח סי' יח
 פ' ב; צל"ח פסחים מד א; נמוקי הגר"ב לרמב"ם שם;
 יד המלך חמץ שם. וכע"ז בקרית ספר שם, ועי' שו"ת
 ערוגות הבושם או"ח סי' קננ. 496 רמ"ד שם לד'
 הרמב"ם, ותמה ע"ז; צל"ח שם; נמוקי הגר"ב שם, ועי' ש
 שיפ"ז אף לר"ל אסור מה"ת, ועי' לעיל ציון 355 והלאה.
 ועי' רבנו מנחם שם. 497 רבינו מנחם שם; נמוקי
 הגר"ב שם. וע"ע אסורי הנאה, כרד ב: חיובם ושיעורם.
 498 עי' לעיל ציון 17. 499 מהרלב"ח שם פ' א;
 מלבי"ם בתורה והמצוה ויקרא ו לא, עפ"י תו"כ שם
 שלמדו מ"תאכל" (בצירה) שהוא בכ"ש. ובשאר איסורים
 שנאמר לא יאכל בצירה, עי' שו"ת חת"ס ח"ו סי' סה,
 ועי' ערוגות הבושם או"ח סי' קננ אות ד. ועי' אור
 יטח חמץ שם ביאור אחר. 500 מהרלב"ח שם, ועי' לעיל
 ציונים 190, 191, אם יש בו לאו. 501 ע"ע אכילה;
 שיעורה, ועי' זית, כרד יב: הדינים ששיעורם בכזית, ועי'
 שיעורים. 502 פמ"ג בפתיחה יאו"ח הנהגת השואל עם
 הנשאל פ"א אות יז. ועי' להלן. 503 עי' לעיל ציון 16.
 ועי' כ"מ שם שתמה ע"ז. 504 עי' לעיל ציונים 363,
 374. ח"י מהרי"ק שם, והוסיף: שגם אחר פסח מותר, ועי'
 ברית משה על הסמ"ג; שו"ת מהרלב"ח שם. 505 עי'
 יהלן. 506 ברור טעם עשה דוחה ל"ת דין נ פ"א ד"ה
 ונ"ל דבאמת. 507 עי' לעיל, שם, מחלוקת בדבר.
 508 צל"ח שם ושו"ת נובי"ת או"ח סי' נג; ח"י חת"ס
 פסחים כא ב; ואף שבית הבליעה מלא בהיתר (ועי'

יהודה⁵²⁰, ולדעתם לר' שמעון הסובר שאין בו לא אלא עשה של ביעור חמץ — לסוברים כן בדעתו⁵²¹ — אין חצי שיעור אסור מן התורה, הואיל ובשיעור השלם אין לא⁵²², או לפי שמאחר שאין חיוב ביעור חמץ מן התורה בפחות משיעור⁵²³, אף באכילה מותר מן התורה⁵²⁴. ויש שכתבו שאף לר' שמעון אסור מן התורה⁵²⁵.

באיסור בלייראה*, יש סוברים שחצי שיעור מותר מן התורה⁵²⁶, ואינו אסור אלא מדרבנן⁵²⁷, או שהוא מותר לכתחילה⁵²⁸, וכתבו כמה טעמים לדבר: לפי שאין איסור חצי שיעור אלא באיסורי אכילה⁵²⁹; לפי שאין איסור חצי שיעור אלא בעושה מעשה שמחשיבו, אבל לא במשהה חמץ פחות משיעור, שאינו עושה דבר שמראה בו שמחשיבו⁵³⁰, ולטעם זה אם עשה בו מעשה להחשיבו, כגון שקנה חצי שיעור חמץ, הרי זה אסור מן התורה⁵³¹; לפי שאינו ראוי להצטרף לשיעור, שהרי אם ישלים לשיעור לא יעבור אלא או, שיש ברשותו שיעור שלם, אבל השהיית החצי שיעור שבתחילה אינה חלק מאיסור השיעור השלם⁵³², וכל חצי שיעור שאינו „חזי לאצטרופי“ אינו אסור⁵³³; לפי שבשיעור השלם אין מלקות⁵³⁴; לפי שאיסור כל יראה היתה לו שעת

להשלימו לכשיעור, לסוברים שאינו לוקה על השאור שאינו ראוי לאכילת אדם אלא כשאוכל כל השיעור בבת אחת⁵⁰⁹. ויש שכתבו שלמדים מ„לא יאכל“ שחצי שיעור בחמץ אסור אף על פי שלא החשיבו — לסוברים שאיסור חצי שיעור הוא משום שמחשיבו⁵¹⁰ — וכגון שאור שאינו ראוי לאכילת אדם, וכן פת של חמץ שעיפשה ואינה ראויה לאכילה, שאין בהם אחשביה לפי שבטלה דעת ראציל-אדם⁵¹¹, או שלמדים לאסור חצי שיעור חמץ בתערובת, שבשאר איסורים אינו אסור מן התורה, להסוברים כן⁵¹², ובחמץ אסור⁵¹³. ויש חולקים ומפרשים שאין כאן לימוד מיוחד בחמץ, אלא שכל מקום שהזכיר הכתוב אכילה, משמעותה בכל שהוא, ודין חמץ כדין שאר האיסורים, שחצי שיעור אסור בהם מן התורה⁵¹⁴.

חמץ בערב פסח משש שעות ולמעלה, לדעת ר' יהודה שעוברים עליו בלא תעשה⁵¹⁵, יש שכתבו שחצי שיעור מותר בו מן התורה, כיון שהיתה לו שעת היתר⁵¹⁶, ויש חולקים וסוברים שאסור מן התורה⁵¹⁷, אם לפי שאף באיסורים שהיתה להם שעת היתר חצי שיעור אסור⁵¹⁸, או לפי שמ„לא יאכל“ למדים אף על חמץ בערב פסח⁵¹⁹, ויש שכתבו שאסור מן התורה לר'

צבי סי' פו לר' הראש שסובר שאין צריך לבער פחות מכזית, ע"ע בעור חמץ: שיעורו, ועי' פסקי מהרא"י סי' קסד; פמ"ג או"ח שמ א"א ס"ק ב, וכ"כ בפתיחה כוללת לפסח ח"א פ"א אות ה, ובקו"א לשו"ע הרב תמב אות יו בד' המנ"א תמד ס"ק יד, ועי' פמ"ג תמו א"א ס"ק מב שנסתפק בד' הב"ח: צל"ח פסחים כט ב לתור"ה ר"א, בד' הרמב"ם: דגו"מ תמב למנ"א ס"ק י: והיותר נראה לע"ד: שאנת אריה סוסי פא וגבורת ארי יומא עד א; שו"ע הרב תמב סכ"ח, ועי' פנ"י ביצה ז ב, ועי' פר"ח תמב ס"ו ותסא ס"א שנסתפק. 527 דגול מרכבה שם, ועי' לעיל ציון 332. שו"ע הרב שם סעיף כח: נזירה משום כזית, וכ"כ בפר"ח שם ובפמ"ג בפתיחה כוללת שם בד' המנ"א תמב ס"ק י, אלא שיתכן שהאיסור הוא שמא יבא לאכול, עי' להלן. 528 פסקי מהרא"י שם; ס"ו שם, אם טעם הביעור משום איסור כל יראה, ועי"ש שאם הביעור משום שמא יבוא לאכול, חייב לבער מדרבנן, וכן כתב רדב"ז שם; חכם צבי שם; שאנת אריה שם, ועי"ש שכן מוכח בפסחים מה א, ועי' לעיל ציון 138. וע"ע בעור חמץ: שיעורו, אם צריך ביטול. 529 חכ"צ שם בד' הרא"ש, בטעם א', וכ"כ בדגו"מ שם, ועי' לעיל ציון 329. 530 חכם צבי שם בטעם ב', ועי' לעיל ציון 35 והלאה. 531 ישועות יעקב תמב ס"ק ג, ופי' כן בד' תוס' פסחים כט ב; ח"י בית מאיר שם ס"ו בפורה מהקדש. 532 עי' לעיל ציון 102 והלאה מחלוקת אם זהו פירוש חז"ל. 533 שאנת אריה שם וגבו"א שם, ועי' פמ"ג או"ח סי' תמב ס"ז ס"ק ה, ועי' לעיל ציון 127 שיש סוברים שאף בלא חז"ל אסור. 534 ע"ע כל יראה וכל ימצא: האיסורים, מחלוקת ראשונים אם לוקים כשעשה מעשה. שו"ת בנין עולם או"ח סי' יט אות טו; שו"ת שאילת שלום (לר"ש רבינוביץ) סי' טו, ועי' חלקת יואב יו"ד

לעיל, שם) ועי' שו"ת חת"ס ח"ו סי' סה; מנ"ח מצוה יט. ועי' שו"ת רע"א סי' קנד שנקט שאם צריך חז"ל אף בפסח כו. 509 ע"ע אכילה, כרד א, ציון 80, וע"ע שאור ועי' שעורים. מנ"ח שם. 510 עי' לעיל ציון 35. 511 ישועות יעקב או"ח סי' תמב ס"ק ה. 512 עי' להלן: בתערובת, ויש ציון 815 מאמרי בינה. 513 שו"ת רדב"ז שם; מנחת ברור סי' נה, ועי"ש איד נלמד לאסור תערובת. ועי' קרני ראם וצל"ח פסחים מד א לתור"ה לענין, וקרב"נ שם אות מ ופמ"ג בפתיחה להל' פסח ח"ב פ"א אות ב, ועי' מהרלב"ח שר"ל בד' הרמב"ם שבתמץ אסור אף כשאין כזית בכדי אכילת פרס, ועי' ריטב"א פסחים מג א שיש מתירים אף בחמץ ח"ש בתערובת. 514 באור הרא"ם לסמ"ג הל' חמץ, והובא במל"מ שם; באור מהרש"ל לסמ"ג שם. 515 ע"ע חמץ, כרד זה. 516 עי' לעיל ציון 504. מהרלב"ח סי' יח, שהלימוד שבציון 402 אינו אלא בפסח עצמו. 517 ביאור הרא"ם לסמ"ג הל' חמץ; ביאור מהרש"ל לסמ"ג שם; פמ"ג או"ח סי' תמב א"א ס"ק א, ע"פ סתימת הפוסקים; רי"מ אלנוי בקהלת יעקב תוספות דרבנן אות קלו. 518 עי' לעיל ציון 368. 519 מנ"ח מצוה יט. ועי' הג' רש"ש על הרמב"ם חמץ פ"א ה"ז, ועי"ש במנחת חינוך שזה תלוי אם החומרות שבחמץ (עי' לעיל ציונים 508-513) שייכות אף בערב פסח, ועי' מרחשת ח"א סי' א אות ב. 520 המהרש"ל שם. 521 ע"ע הנ"ל, שם. 522 עי' לעיל ציון 396 והלאה. ברית משה על הסמ"ג ל"ת עו בד' המהרש"ל, ועי"ש שכ"כ בספר מעין החכמה. 523 עי' להלן. 524 מנ"ח מצוה ט אות ג, וע"ע הנ"ל. 525 עי' לעיל שכ"כ הרא"ם לר' הסמ"ג, ועי' סמ"ג שם שפסק כר' שמעון, ועי' להלן ציון 548. 526 שו"ת רדב"ז ח"א סי' קלה; ט"ז או"ח תמב ס"ק ה, ועי"ש בפמ"ג; שו"ת חכם אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 363 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

היתר לפני הפסח⁵³⁵; לפי שההיקש שהוקשה השבתת שאור לאכילת חמץ, שנאמר: שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו' כי כל אכל מחמצת ונכרתה וגו'⁵³⁶, הינו היקש לעונש כרת שבאכילת חמץ, וכשם שאינו ענוש אלא בכשיעור, כך אינו חייב בהשבתה אלא בכשיעור⁵³⁷; לפי שכל שהוא פחות מכשיעור אינו חשוב כלל, והרי הוא כמו פירורים שבטלים ממילא, ולא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בדרך שעשאו לחמץ שיש בו כשיעור⁵³⁸.

ויש חולקים וסוברים שאסור להשהות פחות מכשיעור מן התורה⁵³⁹, שמדמים השבתה לאכילה, מה אכילה חצי שיעור אסור אף השבתה כן⁵⁴⁰, שהרי הוקשה השבתת שאור לאכילת חמץ⁵⁴¹, ולכן אף לסוברים שאין איסור חצי שיעור מן התורה אלא באיסורי אכילה, בבל יראה אסור מהיקש זה⁵⁴², ויש שכתבו שכיון שאיסור כל יראה הוא במאכל, אף על פי שאינו איסור אכילה הרי זה בכלל מאכלות אסורות שחצי שיעור אסור בהן מן התורה⁵⁴³, ואף על פי שחצי שיעור באיסור כל יראה אינו ראוי להצטרף לכשיעור⁵⁴⁴, אסור הוא מן התורה, שכיון שבאכילת חמץ למדנו לאסור חצי שיעור אף כשאנו „חוי לאצטרופי“⁵⁴⁵, למדים ביעור חמץ מאיסור אכילתו, כדרך שלמדים זה מזה לענין השיעור⁵⁴⁶.

בערב פסח משש שעות ולמעלה, לסוברים שהחזיב לבער או החמץ אינו משום כל יראה, אלא משום מצות עשה של תשבייתו⁵⁴⁷, כתבו אחרונים שלסוברים שבחצי שיעור של מצות עשה אין

בו מצוה כל עיקר, אינו חייב לבער חצי שיעור⁵⁴⁸. יום הכפורים — באיסור רחיצה ביום הכפורים, יש ראשונים שכתבו שאף להסוברים שרחיצת כל הגוף אסורה מן התורה⁵⁴⁹, רחיצת מקצתו אינה אסורה אלא מדרבנן, ולכן התירו למלך ולכלה לרחוץ פניהם⁵⁵⁰, ואין רחיצת מקצת הגוף אסורה מדין חצי שיעור, אם לפי שאין איסור חצי שיעור באיסור עשה⁵⁵¹, או לפי שחצי שיעור אסור דוקא באיסורי אכילה⁵⁵², ויש שכתבו הטעם לפי שגדר איסור רחיצה ביום הכפורים הוא ביטול העינוי, וכל שאין רוחץ רוב גופו אינו בכלל האיסור כל עיקר, כיון שאינו יוצא על ידי זה מתורת עינוי⁵⁵³, ש„כל הגוף“ שאמרו ברחיצה אינו בגדר שיעור באיסור רחיצה ביום הכפורים, אלא שרחיצת כל הגוף הוא אופן הרחיצה שאסרה תורה, ולכן אין ברחיצת מקצת הגוף איסור חצי שיעור מן התורה⁵⁵⁴.

על חצי שיעור ביום הכפורים שלא כדרך אכילתו, וכן על חצי שיעור בתוספת יום הכפורים, עי' לעיל⁵⁵⁵.

על לימוד מיוחד באיסור חצי שיעור ביום הכפורים, ואם למדים על אכילה או על מלאכה, עי' לעיל: האיסור, מקורו ושעמו⁵⁵⁶.

עריות — בא על הערוה בנשיקת אבר, היינו שלא הכנים כל העטרה, שאין זו העראה לחייב משום בא על הערוה⁵⁵⁷, אלא היא קריבה לעריות שאינה אסורה אלא מדרבנן, לסוברים כן⁵⁵⁸, יש מהאחרונים מצדדים שאסור מן התורה מדין חצי שיעור⁵⁵⁹, ויש מתירים מן התורה, לפי שאינו

545 עי' לעיל. 546 מנ"ח מצוה יט, ועי"ש שלפי"ז לב"ש שאין למדים ביעור מאכילה, ע"ע הנ"ל, מותר להשהות ח"ש מה"ת, ועי' אור"ש חמץ פ"ב הט"ו. ועי"ש במנ"ח שמצדד שראוי להצטרף, לפי שכשישלים לכשיעור יעבור עליו למפרע, וכ"כ בבית מאיר אור"ח תמב ס"ו. 547 ע"ע בעור חמץ. 548 עי' להלן: במצות עשה. שו"ת בנין עולם אור"ח סי' יט אות טו וטז, ונראה שסובר שתשבייתו היא מצות עשה, אבל לסוברים שהיא איסור עשה (עי' ח"י ר"ת הלוי חמץ פ"א ה"ג), ה"ז תלוי בדין ח"ש באיסור עשה, עי' לעיל ציון 384 והלאה. ועי' לעיל ציון 525. 549 ע"ע יום הכפורים, מחלוקת ראשונים בדבר. 550 ע"ע הנ"ל, ושם טעמים נוספים להיתר. חו"י יומא ענ ב. 551 עי' לעיל ציון 396. 552 עי' לעיל ציון 329. אור גדול למשנה יומא פרק ח מ"א. 553 דברי יחזקאל (בורשטין) סי' טו ס"ק ג. 554 עי' עמק ברכה (פומרניצקי) „בענין יו"כ". 555 ציון 397, וע"ע הנ"ל. 556 ציון 49 והלאה. 557 ע"ע ביאה, כרד ג: העראה. 558 עי' רמב"ן בסהמ"צ ל"ת שנג, ועי' ח"מ אהע"ז סי' כ ס"ק א בשמו. וע"ע גלוי עריות, כרד ו: קריבה לעריות. 559 אור גדול סי' מן סוף אות מ, ועי' לעיל ציון 156. ועי' שו"ת חקרי לב אור"ח נח.

סי' ט ד"ה ויותר נראה. 535 עי' לעיל ציון 504. ספר קובץ על הרמב"ם חמץ פ"א ה"ז. 536 שמות יב יט. פסחים ה א. 537 ברור טעם עשה דוחה ל"ת דין נ פ"א ר"ה ונ"ל דבאמת. ועי' קובץ ביאורים (להר"א וסרמן) בכורות אות נ שבי' שלסוברים שאיסור ח"ש הוא איסור כללי, עי' לעיל ציון 219, נמצא שאין בו איסור אכילה של חמץ, ולכן מותר להשהותו. 538 עי' פסחים ו ב. פנ"י ביצה ז ב. 539 מהר"ם חלאוה פסחים מה א; חכם צבי שם לסוברים שהייבים לבער ח"ש, ע"ע בעור חמץ, שם, וכן מצדד בשו"ת פנ"י ה"א סי' טו; נוב"י סי' צא תשובת בן המחבר, בד' המנ"א סי' תמב ס"ק י, ועי' רגומ"ר שם וצל"ח שם; ריט"א בקהית יעקב תוס' דרבנן אות קלז סוף ד"ה חצי, ועי' ח"י רעק"א אור"ח סוס"י תמר. ועי' ח"י רבנו דוד (ירושלים תשל"ח) פסחים ו ב. ועי' ביו"ט שם שמש"כ הרא"ש שבציון 526 הוא דוקא בבצק שבטל ממילא, וכע"ז ב' בפר"ח תסו ס"א בד' פסקי מהרא"י שבציון הנ"ל. 540 מהר"ם חלאוה שם, ועי' פמ"ג פתיחה לפסח ח"א פ"א אות ח. 541 עי' לעיל ציון 536. פרי"ח סי' תמב ס"ק ז; פמ"ג שם; ריט"א שם. 542 פמ"ג שם; ריט"א שם. 543 רגומ"ר שם, דעה א'. ועי' לעיל ציון 342. 544 עי' לעיל ציון 533.

אף איסור חצי שיעור אין בו⁵⁷², שכיון שפירשה תורה שאין ריבית אלא במה שיש בו תורת „כסף“, פחות מפרומה שאינו כסף מותר אף על פי ש„חוי לאצטרופי“⁵⁷³.

שבת — הבורר פחות מכנורגרת, שהיא שיעור מלאכת בורר להתחייב עליה⁵⁷⁴, נחלקו אמוראים: רב חסדא אמר מותר לכתחילה⁵⁷⁵ לברור על מנת לאכול בו ביום⁵⁷⁶, שפחות משיעור דרך אכילה הוא⁵⁷⁷, ואין זה דרך ברירה, אלא כמו שאוכל ומצא פסולת בחתיכה שהוא אוכל, שמותר לו להפריש הפסולת מתוך האוכל⁵⁷⁸, ואפילו לברור בכלי מותר⁵⁷⁹, רב יוסף אמר: כשם שאסור לאפות חצי שיעור בשבת⁵⁸⁰, כך אסור לברור חצי שיעור⁵⁸¹, שדרך ברירה בכך, שכל הבורר, מעט מעט הוא בורר, עד שמצטרף לחשבון גדול⁵⁸², וכן הלכה⁵⁸³, ונחלקו ראשונים: יש סוברים שעשיית מלאכה בשבת פחות משיעור אסורה מן התורה⁵⁸⁴, ויש סוברים שאינה אסורה אלא מדרבנן⁵⁸⁵, וכן שנינו בתוספתא: האורג חוט

איסור אכילה⁵⁶⁰, או לפי שאין איסור חצי שיעור אלא כששני החצאים שווים לאיסור, אבל כאן שהשלמת הביאה לבדה לא שייך בה איסור חצי שיעור, שאי אפשר להשלמת הביאה בלא תחילתה, אף על התחלה אין איסור חצי שיעור⁵⁶¹.

ריבית — ריבית ששיעורה לעבור עליה בלאו הוא שזה פרוטה⁵⁶², כתבו ראשונים שאסורה מן התורה בכל שהוא⁵⁶³, לפי שחצי שיעור אסור מן התורה⁵⁶⁴, ויש ראשונים חולקים וסוברים שריבית פחות משהו פרוטה מותרת מן התורה⁵⁶⁵, ואף מדרבנן מותרת⁵⁶⁶, או שאסורה חכמים, שאינה פחותה מריבית דברים שאסורה מדרבנן⁵⁶⁷, וכתבו אחרונים שאף להסוברים שגזילה פחות משוה פרוטה אסורה משום חצי שיעור⁵⁶⁸, ריבית מותרת⁵⁶⁹, לפי שאינה „חוי לאצטרופי“, שאין חצי פרוטה מהלואה זו מצטרפת לחצי פרוטה מהלואה אחרת⁵⁷⁰, ויש שכתבו שבין שלמדנו מכלל-ופרט-וכלל* שאין ריבית בפחות מפרומה⁵⁷¹,

ומתקן אכילתו. 579 ריטב"א (רייכמו) שם. 580 ע"ע אופה, כרד א. 581 שבת שם. 582 רמב"ו וריטב"א שם. 583 מאירי שבת שם; או"ז הל' שבת נט. וכ"מ ברמב"ם שבת פ"ח הכ"ג ש"כ העושה מלאכה מז המלאכות ח"ש פטור, ור"ל פטור אבל אסור, (כמש"כ הרמב"ם שם פ"א ה"ג, וכן כ' רי"ז נתיב יב ח"ד בפירוש שאסור), ובכללן אף מלאכת בורר. 584 רש"י וריטב"א (רייכמו) ומאירי שבת שם באופה ובורר; או"ז שם בבורר; הנ"א שם סופ"ז במוציא, וכ"כ בריש פ"ח באופה, וע"ש בקרב"נ אות ב שזה מדברי הרא"ש עצמו; ראבי"ה שבת אות רכז באופה ומוציא; רי"ז שם בכל המלאכות, אבל בכותב אות אחת מ' שם שהאיסור מדרבנן, ועי' בבאה"ל שם ס"א ד"ה על, שתמה; פמ"ג או"ח סי' שא מש"ן ס"ק א וישועות יעקב שם סק"ג בר' הסור שם, ש"כ שלא פירש שיעורי המלאכות, לפי שכוה"ז אין בהם נפ"מ, ועי' עמודי אש סי' ד כלל א ד"ה ורע, שרחה הראיה; מל"מ שבת פ"ח ה"א; מנ"א סי' שם ס"ק ב, וכ"כ בית רענן ריש פ' אחרי מות; מחה"ש שמו"ס ס"ק יז; ברכ"י שם אות א. וכ"פ להלכה בבאה"ל שם ושכא סעיף יד ד"ה שמא, ובנשמת אדם כלל יט. 585 אגודה שבת ריש פ"ח בשם הראבי"ה, וצ"ע שבראבי"ה הנ"ל מפורש להיפר; רמב"ז שבת צד ב, וכ"כ בחי' הר"ן שם בשם הרא"ה כמוציא, ועי' שפת אמת עד א ברעם; שו"ת ררבי"ז ח"ה סי' ב אלפים רב בחולב (ע"ע דש, כרד ד: חולב); קרית ספר שבת פ"ח בכל המלאכות; שו"ת חכם צבי סי' פו דעה א, להסוברים שה"ש חמץ א"צ ביעור, עי' לעיל ציונים 329, 529; מחה"ש שם ס"ק ד בשם הב"ח שם, בכותב (אבל בב"ח עצמו אין הכרע), ועי' להלן ציון 601 שאין ראיה מכותב לשאר המלאכות, וכ"כ הריטב"א בקהלת יעקב תוספות דרבנן אות קלז ושו"ת באר יצחק או"ח סי' טו ענף ו ועוד אחרונים הובאו בשד"ח כללים מערכת ח כלל ד, בר' הרמב"ם שבציון 583, ע"פ ל' הרמב"ם שם פ"א ה"ג: בכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור וכו' ואיסורו מדברי סופרים, ועי"ש בשד"ח מנוכ"י ועוד אחרונים שנקטו בר' הרמב"ם שאסור מן התורה, וכ"כ בבאור הלכה שבציון הקודם.

560 שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ג. 561 ברית יעקב שם. 562 ע"ע רבית, מחלוקת בדבר. 563 סור יו"ד קסא בשם הרמ"ה ושו"ע שם א, ועי' ריטב"א החדש ב"מ ס ב בשם רבותיו והובא בשמ"ק שם, וע"ע הנ"ל. 564 פרישה שם; מל"מ מלוה פ"ו ה"א; הגר"א ס"ק ג. ועי' הוות דעת שם ס"ק ב ש"כ לענין מצות השבת ריבית, ומ' שה"ה באיסור הלוקחה, ומ' מדבריו שם שלסוברים שפחות מש"פ נתמעט מכלל ופרט, עי' להלן, אין בו אף איסור ח"ש, ועי' ציון 572; שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ב. 565 ר"ן כתובות שם; ריטב"א ב"ם שם. וכ"כ בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' קסא בר' התוס' שם ושם והטור שם בשם ר"י, ועי' מל"מ מלוה ולוה שם. 566 עי' ב"ח שם, ש"כ בדרך א' ע"פ ל' רא"ש וטור ונמוק"י, ומשמע שם שה"ה בפחות מש"פ. 567 ע"ע רבית, ושם שיש סוברים שאסורה מה"ת. ר"ן שם, ומ' באיסור ח"ש אין בו אפילו מדרבנן, ועי' לעיל ציון 333 באיסור שאינו איסור אכילה אם מותר למכור. 568 עי' ציונים 472, 476. 569 עי' מל"מ שם שתמה ע"ז. 570 כרתי בספר המדע ליו"ד שם, ומ' שמטעם זה אף מותר מדרבנן, עי' ציון 567. ועי' לעיל ציון 138, וצ"ל שרעתו גזילה ראויה לצירוף, עי' לעיל ציון 476, ועי' בפלתי המדע שם, ולפ"ז כשראו להצטרף, כנוז כשקצץ בתחילה שזה פרוטה ולקח חצי פרוטה אסור מה"ת משום ח"ש, ועי' אבני נזר שם שנקט שריבית ראוי לצירוף, ואולי ר"ל באופן זה. 571 ע"ע רבית. 572 חקרי לב שם; אבני נזר שם, ועי"ש שלא אין בפחות מפרומה מסבא, לפי שאינו ממוז. 573 אבני נזר שם, ודימה לשבועה, לסוברים שאין בה איסור ח"ש. 574 ע"ע בורר, כרד ג: שיעורו. 575 שבת עד א. ובחי' הר"ן שם: רבה. וע"ע לש שמו"ת לנכל קמח קלי מעט מעט, ועי"ש הטעם שאינו אסור משום ח"ש. 576 ריטב"א (רייכמו) שם; חי' הר"ן שם בשם הרא"ה, ובפנ"י שם צידד להתיר אף לאחר זמן. 577 תוס' שם, ד"ה וכו'; תוס' הרא"ש שם. ועי' פנ"י שם ש"כ שר"ח סובר שח"ש במלאכת שבת אסור רק מדרבנן, עי' להלן, וכיון שאינו דרך ברירה לא אסרו חכמים. 578 רמב"ז וריטב"א שם. וכע"ז ברמב"א (רייכמו) שם; אין עליו שם ברירה אלא כמכשיר אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 365 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לשבות מהן⁵⁸⁹. יש שכתבו לחלק בין המלאכות: המלאכות ששיעורן מפורש במשנה שנשנו בה ל"ט אבות מלאכות שבשבת⁶⁰⁰, אין חצי שיעור אסור בהם מן התורה, והם: עושה בתינירין*, אורג*, פוצע*, תופר*, כותב*, לפי שבמלאכות אלו אין שם מלאכה כלל בפחות מהשיעור האמור בהן, אבל שאר מלאכות אסורות מן התורה בכל שהוא, ולא נאמר בהן השיעור אלא לחיוב⁶⁰¹. ואף במלאכות ששיעורן מפורש במשנה לא נאמרו הדברים אלא כשעשה פחות מן השיעור המפורש במשנה, וכגון שארג חוט אחד, והשיעור המפורש הוא שני חוטים, אבל אם ארג שני חוטים אלא שפיחת מן השיעור שברוחב הבגד שהוא כמלא הסמט⁶⁰², הרי זה אסור מן התורה⁶⁰³. ויש שכתבו חילוק אחר: כשהמעשה יש בו שיעור אלא שהדבר שנעשה בו המעשה אין בו שיעור, כגון מבשל פחות מכנרונת שיש במעשיו כרי ביטול שיעור שלם אילו היה נתון בקדירה, וכן בורר פחות מכנרונת שאילו היו שם אוכלים כנרונת היה חייב חטאת על אותה ברירה, וכיוצא, חצי שיעור אסור מן התורה, אבל כשחסר השיעור בעצם המעשה, כגון כותב אות אחת או אורג חוט אחד וכיוצא, אינו אסור מן התורה⁶⁰⁴. ויש מהראשונים שנראה מדבריהם שחצי שיעור אסור מן התורה אף במלאכות ששיעורן מפורש במשנה, ואף כשחסר השיעור בעצם המעשה⁶⁰⁵.

אחד והכותב אות אחת, חכמים אומרים בין בשבת ובין ביום טוב אינו אלא שבות⁵⁸⁶, ופירשו אחרונים שחצי שיעור במלאכת שבת מותר מן התורה⁵⁸⁷. כמה טעמים כתבו אחרונים להיתר זה: שלא למדנו מחלב אלא איסורי אכילה⁵⁸⁸; שנתמעט חצי שיעור מן הכתוב: בעשותה⁵⁸⁹, ודרשו: כולה, ולא מקצתה⁵⁹⁰, ויש חולקים וסוברים שמקרא זה לא בא להיתר חצי שיעור, אלא למלאכה הנעשית על ידי שנים, לפטרם מקרבן⁵⁹¹; עשיית מלאכה פחות מכשיעור אינה חשובה מלאכה כל עיקר, שאינה מלאכת-מחשבת⁵⁹², ונמצא שחצי מלאכה היא ולא חצי שיעור⁵⁹³; „חזי לאצטרופי“ פירושו שאותו חצי שיעור ראוי להיות שיעור שלם אם יקיאנו ויחזור ויבלענו⁵⁹⁴, ובמלאכת שבת אינו „חזי לאצטרופי“, שאין חצי שיעור זה עצמו ראוי להיות שיעור שלם, שאם הוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים וחזר והכניסו אינו חייב עליו⁵⁹⁵. לסוברים שחצי שיעור בשבת אסור מן התורה, כתבו אחרונים שלדעתם חצי שיעור אסור מן התורה אף באיסור שאינו איסור אכילה⁵⁹⁶. ויש שכתבו שאף אם בשאר איסורים שאינם איסורי אכילה חצי שיעור מותר, במלאכת שבת אסור מן התורה, שלמדים ממה שנאמר בשבת: לא תעשה כל מלאכה⁵⁹⁷, אפילו כל שהוא⁵⁹⁸. ויש שכתבו שחצי שיעור במלאכת שבת אסור משום שנאמר: תשבות, שאפילו מדברים שאינם מלאכה חייב

מפורשת בתורה, ע"ע אופה כרד א. 594 עי' לעיל ציון 114. 595 ע"ע מוציא. חסרת ישראל קונט' נר מצוה עמ' 88. וע"ע מלאכת שבת שבשאר מלאכות נסתפקו אחרונים כשעשה המלאכה פעמיים באותו חצי שיעור אם מצטרף לחיוב. 596 ריט"א שם: ברית יעקב או"ח סי' ב. 597 שמות כ י. 598 פמ"ג או"ח סוף הפתיחה להל' שבת; שו"ת חקרי לב או"ח סי' נח. ועי' לעיל ציון 56 מבית יצחק שלמדים ממלאכת יוהב"פ. ועי"ש בפמ"ג שלפ"ז בהעברת ד"א ברשוה"ר, לסוברים שנלמדת מהל"מ ואינה תולדה של מוציא (ע"ע), ח"ש מותר מה"ת, שאינה בכלל הריבוי של „כל מלאכה“, ועי' ציון 632. 599 ע"ע שבת. לח"מ שבת פכ"א ה"א, בד' הפ"מ שם, פ"א א. 600 עי' משנה שבת ענ א. 601 מנז אבות לשבת ענ א ד"ה והמיסד, שלכן לא פירשו שם אלא שיעורי המלאכות האלו, והובא במנ"ח לב מוסד השבת מלאכת עושה בתי ניירין, וצ"ב לד' ר"ל שח"ש מותר מה"ת למה נשנו שיעורים הללו דוקא; בדרי מרדכי סוס"י ים. 602 עי' משנה שבת קה ב, וע"ע אורג כרד א. 603 מנז אבות שם, והובא במנחת חינוך שם במלאכת אורג. 604 חזון יחזקאל ביצה פרק ד ה"ב כביאור התוספתא שם, עי' לעיל, ועי' עוד חילוקים בין המלאכות לעיל ציון 593 ובחת"ס שבת עד א. ועי' שו"ת באר יצחק או"ח סי' מו ענף ו. ועי' אנלי סל מעמר ס"ה שח"ש בעמור אינו חול"א ומותר מה"ת, ולשאנ"א אף מדרבנן, עי' לעיל ציון 138. 605 עי' רי"ז וסור שבציון 584. וכן הוכיח באבני נזר או"ח סי' קפו מתוס' שבת ענ א

586 תוספתא ביצה פ"ד ה"ב. ועי"ש שר' אליעזר מחייב, ור"ל כשמוסיף חוט א' על האריג ואות אחת על הכתב, ע"ע אורג כרד א ועי' כותב. 587 חלקת יואב יו"ד סי' ט, ועמור ככורים לתוספתא שם, וכ"כ בהג' בגליון הרמב"ם ד' וילנא. ועי' בהג' בני בנימין (להאדר"ת) על הרמב"ם שבת פ"ח ה"א כ' שם"ס הוא בתוספתא, וכ"כ בעין הרועים כלל חצי שיעור, ועי"ש בהג"ה. ועי' להלן ציונים 601, 604, שיש מחלקים בין כותב ואורג לשאר המלאכות, ועי' מנחת סולת על המנ"ח מצוה לב מלאכה יז, שמצינו ל' שבות על איסור תורה בלא חיוב. 588 שו"ת חכם צבי שם; ריט"א שם לד' הרמב"ם; גליון רש"א יו"ד קפ ס"ט, עי' לעיל ציון 331; פנ"י שבת עד א כד' רב חסדא. 589 ויקרא ד כז. 590 עי' שבת ג א, שמבאו למדנו פטור זה עוקר וזה מניח. קרית ספר שם, ועי' להלן ציון 625. 591 ח' ר"מ קאזים ריש שבת, ועי"ש שתמה עוד שפסקו זה לא נאמר בשבת דוקא, אלא אמור בפרשת חיוב חטאת: שו"ת בנין עולם או"ח סי' יט אות כא. 592 עי' זבחים מז א ורשב"ם כ"ב נה ב, וע"ע מלאכת מחשבת. 593 תוצאות חיים סי' ח ס"ק א ותו"ז יחזקאל לביצה שם, ועי"ש בתוצאות חיים שדימה לעקירה בלא הנחה, עי' להלן. ועי' אבן האזל שבת פ"א ה"ג. ועי' חלקת יואב שם שכיון שלא נתפרשו בתורה המלאכות עצמן, אלא שהל"מ שהן פירוש „לא תעשה כל מלאכה“, אין הם בכלל הלאו אלא בשיעוריהן, ולכן ח"ש מותר כמו באיסורים ששיעורן מפורש בתורה, (עי' לעיל), ועי"ש שרומא באופה כ' רש"י שאסור מה"ת, לפי שעצם המלאכה

הניח שם, כתבו ראשונים שאין איסורו מן התורה⁶¹⁸, ואף כשישנים עשו את המלאכה, זה עקר וזה הניח, כל אחד מהם לא עשה איסור אלא מדרבנן⁶¹⁹, ואף להסוברים שחצי שיעור במלאכת שבת אסור מן התורה⁶²⁰, עקירה בלא הנחה או הנחה בלא עקירה אינה חצי שיעור, אלא חצי מלאכה⁶²¹, ואף על פי שעקירה ראויה להצטרף למלאכה שלמה⁶²², אין „חוי לאצטרופי“ אוסר אלא כשעשה מלאכה שלמה ולא היה בה כשיעור, אבל לא בחצי מלאכה, שעדיין אין כאן איסור כלל⁶²³. ויש שכתבו שחצי מלאכה שראויה להצטרף למלאכה שלמה שיידך בה איסור חצי שיעור, אלא שמיעט הכתוב: בעשותה⁶²⁴, העושה את כולה, ולא העושה מקצתה⁶²⁵.

המוציא חצי שיעור לכרמלית, יש מהאחרונים שכתבו שלהסוברים שבהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים אסור חצי שיעור מן התורה, בכרמלית אסור מדרבנן, אף על פי שאף בשיעור שלם אינו אלא איסור דרבנן⁶²⁶, ולהסוברים שהוצאת חצי שיעור מרשות היחיד לרשות הרבים אינה אלא איסור דרבנן, בכרמלית מותר, שלא גזרו גזירה לגזירה⁶²⁷, אבל ראשונים כתבו שאף להוציא לכרמלית אסור, לפי שעשו חכמים כרמלית כרשות הרבים לכל דבר, ואף לענין שבות⁶²⁸.

מותר להעביר דבר ברשות הרבים פחות מארבע אמות⁶²⁹, ואינו אסור מדין חצי שיעור,

המפשיט בהמה בשבת⁶⁰⁶ והיה מפשיט וחותר חתיכות דקות — קטנות — יש ראשונים שכתבו שלא עבר אף באיסור דרבנן, לפי שבכל חתיכה וחתיכה שמפשיט אין בה שיעור חשיבות עור⁶⁰⁷, וכתבו אחרונים שאינו אסור מן התורה משום חצי שיעור⁶⁰⁸, לפי שהדברים אמורים כשאינו מתכוין למלאכת ההפשטה, אלא שהוא „פסיק רישיה“⁶⁰⁹, ולכן אין בו איסור חצי שיעור כיון שלא החשיב את ההפשטה⁶¹⁰, ויש שכתבו הטעם שכיון שהוא מפשיט וחותר מיד אין החצי שיעור ראוי להצטרף לכשיעור, כיון שאין החתיכות מחוברות יחד⁶¹¹.

השולח דג מספל מים, שאם הניחו עד שיבש כסלע בין סנפיריו, ששוב אינו יכול לחיות, חייב משום נטילת נשמה⁶¹², יש אחרונים שכתבו שאף להוציאו לזמן מועט ולהחזירו למים אסור⁶¹³ מן התורה, משום חצי שיעור⁶¹⁴. ויש סוברים שאינו אסור משום חצי שיעור אף מדרבנן⁶¹⁵.

הנוטל צפרניו בשבת בכלי, שחייב משום גזוז⁶¹⁶, יש אחרונים שנסתפקו כשחתכן מעט ונשארו מחוברים עדיין לבשרו אם איסורו מן התורה משום חצי שיעור, או שאין איסור חצי שיעור אלא כשעשה את כל המלאכה והחסיר משיעורה, כגון שגזז שצורה אחת, אבל כאן לא עשה כלום כיון שהצפרנים עדיין מחוברות לבשרו⁶¹⁷.

המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ולא

מסמ"ג ל"ת סה במלאכת מוציא מרשות לרשות. ועי' לחם שמים שבת פ"א ורש"ש שם ג א שמצדדים שאסורה מה"ת משום ח"ש. וע"ע מוציא מרשב"ץ שעובר בלאו של אל יצא איש ממקומו וכו' או בלאו של איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וכו', וכ"כ אף במוציא פחות משיעור, עי' יהלן. 619 רש"י ותוס' ויראים ופסקי רי"ד ומאירי הנ"ל; רא"ש שם פ"א ס' א; פסקי ריא"ז פ"א אות ד; רע"ב שבת פ"א מ"א; שו"ע או"ח שמו א. וכ"נ מסמ"ג שם. ועי' פמ"ג סוף הפתיחה להל' שבת שכ' שבשבת ג א מ' שאסור מה"ת, וזה שלא כראשונים הנ"ל, ובשו"ת בנין עולם או"ח ס' יט ס"ק כא תמה היכן המשמעות. 620 עי' לעיל. 621 פמ"ג שם; בית מאיר או"ח ס' שמו. ועי' ציון 625; שו"ת בנין ציון ח"ב ס' קיג; ס' קובץ על הרמב"ם שבת פ"ב ה"ט; שפת אמת שבת ב א; שם אריה יו"ד ס' סה; דברי מרדכי ס' יט, ועי' לעיל ציון 601 ולהלן ציון 846. 622 עי' לעיל; איסורו מקורו ומעמו. ועי' דברי מרדכי שבת שם אות ו. 623 בנין ציון שם; שם אריה שם. 624 ויקרא ד כז. 625 עי' לעיל ציון 590. בית מאיר שם, והזכיר גם שהוא חצי מלאכה, ועי' בית מאיר יו"ד ס' פז לפר"ח ס"ק ב, ועי' לעיל, שם, מק"ס שמלימוד זה מותר כל ח"ש בשבת, ולאו דוקא חצי מלאכה. 626 עי' לעיל ציון 401. 627 פמ"ג או"ח בסוף הפתיחה להל' שבת. ועי' ציון 405. 628 רמב"ם שבת צד ב; ח"י הר"ן שם בשם הרא"ה. 629 עי' רמב"ם שבת פ"ב

ד"ה העושה, שהק' למה לא נשנו אלא שיעור קצת מלאכות. ועי' זית רענן שם שאוסר מה"ת בכותב ואורג ועושה בתי ניריו. ועי' תוספות שבת ס' שם ס"ק ז ושו"ע הרב ר"ס שם ורש"ש שבת קד ב, ועוד. 606 ע"ע מפשיט. 607 תוס' שבת קיז א ד"ה דשקיל. 608 עי' מלא הרועים שם שתמה ע"ז. 609 ע"ע דבר שאינו מתכוין, כרד ו: בפסוק רישיה. 610 שו"ת נפש חיה יו"ד ס' יב בשם בעל ישועות מלכו, עפ"י שיטת החכ"צ שח"ש אסור מטעם „אחשביה“ עי' לעיל ציון 35, ועי' בספר מנחת סולת מ' לב מלאכה ל. ועי' ישועות יעקב או"ח שא ס"ק ג שכ' שמלאכה שאינה צריכה לגופה (ע"ע) אף למחייבים עליה, אין בה איסור ח"ש, כיון שלא החשיבה. 611 ערוגות הבושם או"ח ס' פ מלאכה ל אות ב; נפש חיה שם. וע"ע מפשיט אם עובר משום מפשיט כל זמן שהעור מחובר לבשר. 612 ע"ע נטילת נשמה. 613 מחצית השקל שמו ס"ק יז, עפ"י שו"ת חוות יאיר ס' קסד. ועי' לעיל ציון 159. 614 מחצית השקל שם. 615 פמ"ג א"א ס"ק טז, והובא במשנה ברורה ס"ק לג, ועי' עמודי אש ס' ד כלל א שדברי החוות יאיר כששלח ע"ד שלא להחזירו ונמלך. 616 עי' שבת צד ב, וע"ע גזוז, כרד ה: באדם. 617 ח"א הל' שבת כלל כא בנשמת אדם. ועי' מנחת סולת מ' לב מלאכה יב שכ' להתיר לפי שהחייב על המגר לברו, עי' לעיל ציון 158. 618 רש"י שבת ב א וג א, ותוס' עירובין לג א ד"ה והא; פסקי רי"ד מאירי ור"ן שבת ב א; יראים השלם רעד. וב"נ

מבשיעור, כגון לטחון פחות מכגונרת, שהוא שיעור מלאכת טחינה, וכיוצא⁶⁴⁰.

שתויי יין — שזה פחות מרביעית, שהוא שיעור למלקות⁶⁴¹ ונכנס למקדש, יש אחרונים שכתבו שאיסורו מן התורה⁶⁴², לפי שחצי שיעור אסור מן התורה⁶⁴³, ויש סוברים שמותר מן התורה⁶⁴⁴, לפי שאינו „חוי לאצטרופי“ בכדי אכילת פרס, שכן השוטה רביעית ומפסיק בה פטור⁶⁴⁵, או לפי ששיעור רביעית נאמר משום שכן הוא שיעור שכרות, וחצי שיעור שאסור מן התורה משום ש„חוי לאצטרופי“, היינו שבכל משהו יש איסור ולא ניתן השיעור אלא לחיוב מלקות⁶⁴⁶, ושתייה פחות מרביעית שאין בה שכרות אין בה איסור כלל⁶⁴⁷.

ד. באיסורי שבועה, נדר ונזירות. נשבע שלא יאכל, שלהלכה אינו חייב עד שיאכל כוית⁶⁴⁸, נחלקו ראשונים: יש סוברים שמותר לאכול פחות מכוית⁶⁴⁹, שכיון שלא נתכוין לאסור על עצמו אלא כוית, פחות מזה הותר נמור הוא⁶⁵⁰, וכן לדעת ריש לקיש שחצי שיעור אסור מדרבנן, באיסור הבא על ידי עצמו מותר אף מדרבנן⁶⁵¹, ויש חולקים וסוברים שחצי שיעור אסור מן התורה⁶⁵², והרי זה כאוכל חצי שיעור של נבילות וטריפות, וכיוצא⁶⁵³, ואף על פי שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם, כיון שחצי השיעור

אם לפי ששיעורו מפורש בתורה, שכן למדים שיעור ארבע אמות מן הכתוב: שבו איש תחתיו⁶³⁰, ואין חצי של שיעור המפורש בתורה אסור מן התורה, ואף חכמים לא אסרוהו⁶³¹, או לפי שהעברת חפץ פחות מארבע אמות חצי מלאכה היא ולא חצי שיעור⁶³², ויש שכתבו הטעם לדעת הסוברים ששיעור ארבע אמות האמור במעביר ברשות הרבים הוא שיעור רשות, והמעביר ארבע אמות כמוציא מרשות לרשות⁶³³, בתוך ארבע אמות הרי זה כמעביר בביתו מווית לווית, שאין בה התחלת איסור כל עיקר⁶³⁴.

באיסור תחומין, להסוברים שאסור מן התורה לצאת חוץ לאלפיים אמה או חוץ לשלשה פרסאות⁶³⁵, אין איסור לצאת ממקומו בתוך התחום משום חצי שיעור, אם לפי ששיעורו מפורש בתורה⁶³⁶, או לפי שכל תוך התחום הוא כביתו ורשותו, והאיסור מתחיל כשיוצא מחוץ לרשותו⁶³⁷, או לפי שאיסור חצי שיעור הוא משום שמא ישעה וישלים את השיעור, ואם יצא חוץ לתחום בטעות אין בו איסור מן התורה שאין זו מלאכת מחשבת⁶³⁸.

בשביתת בהמתו, מצדדים אחרונים שכשם שחצי שיעור אסור מן התורה במלאכה שעושה האדם עצמו — להסוברים כן⁶³⁹ — כך אסור מן התורה להניח לבהמה לעשות מלאכה פחות

שכ' בד' הכ"מ שיש בו אף לאו, וע"ע הנ"ל. 644 ט"ז או"ח קכח ס"ק לה ופמ"ג שם במ"ז. 645 ע"י רמב"ם שם, וע"ע הנ"ל. פמ"ג שם בד' הט"ז, ועי"ז באבן האזל שם, וצ"ב שהרי אם שזה יותר מרביעית חייב אע"פ שהפסיק בה, (ע"י רמב"ם שם), ועוד שתחילת שתייתו „הוי לאצטרופי“ אם לא יפסיק, אם לא שאין בכוסו רביעית. 646 ע"י לעיל: איסורו, מקורו ומעמו. 647 אבן האזל שם, וע"י לעיל ציון 141. 648 ע"י משנה שבועות יט ב, וגמ' שם כב א, וע"ע אכילה, כרד א. 649 רמב"ן (וריסב"א) שבועות כב א ומל"מ שם בדעתו; ח"י הר"ן שם ד"ה ולענין, וכ"כ הר"ן על הרי"ף שם בשם י"א. 650 ע"י ח"י הר"ן שם ור"ן על הרי"ף שם בשם י"א, וע"י להלן ציון 674. וע"י מל"מ שם, וע"י נחלת יהושע סי' יא שאם אכל כל הזית שנשבע עליו, אלא שחצי השבועה הותרה ע"י הפרה (לד' בי"ש, ע"ע הפרה כרד י; כנערה המאורסה, ציון 511) אסור מה"ת ככלל האיסורים, וע"י ישוע"י יו"ד הל' נדרים בחשובה של נכד המחבר. 651 ע"י ח"י הר"ן שם ור"ן על הרי"ף שם בשם י"א, וע"י מל"מ שם שאינו מוכרת, ש"ל שר"ל שהוא סיג אסור גם בשבועה. 652 רמב"ם שבועות פ"ד ה"א: רא"ש שבועות פ"ג סי' ה; ר"ן על הרי"ף שם, וחזר בו ממה שכ' בחי'; שו"ת הריב"ש סי' רפז; טוש"ע יו"ד רלח א: אסור, וע"י ב"י ופרישה וב"ת ושל"ד וט"ז והגר"א שם שפי' אסור מה"ת, וע"י פמ"ג או"ח סי' רי א"א ס"ק י שהוכיח כן משאול שרצה להמית את יהונתן בנו שעבר על החרם, אעפ"י שלא אכל אלא ח"ש, כמש"א במדרש שהובא בפמ"ג שם ס"ק ו. וצ"ב שאע"פ שאסור מה"ת, אינו חייב מיתה, וע"י ציון 655, וע"ע חרם. 653 רמב"ם

הי"ט, וראב"ד בהשנות שם, ומאירי שבת ה ב, וע"ע מוציא. 630 שמות מז כט, וע"ע הנ"ל. 631 שו"ת חוות יאיר סי' טו, וע"י לעיל ציון 419. 632 פמ"ג או"ח בסוף הפתיחה להל' שבת; בית מאיר שם, וע"י פמ"ג שם טעם נוסף לפי שהוא הל"מ, וע"י לעיל ציון 598. 633 ע"ע הנ"ל. 634 ע"י לעיל ציון 141. שו"ת ברית יעקב או"ח סי' ב; שו"ת בית יצחק או"ח סי' י, וכע"ז ב' בבבלי עולם או"ח סי' יט ס"ק כא, וע"י וריסב"א (רייב"מ) שבת עד א שכ' שמעביר פחות פחות מד"א אינו אסור מה"ת, דבא ליבא שום עקירת חפץ ממקומו, וע"י בהג' המו"ל שם ציון 378. וע"ע מוציא שו"א שבד"א ברה"ר כל הד"א הם חלקי האיסור, וע"י בבית מאיר או"ח סי' שמו ובגבורת ארי יומא עד א ובית יצחק שם טעם נוסף להתיר, שכיון שעקר ע"מ להעביר פחות מד"א, אינו חול"א, וע"ע הנ"ל. 635 ע"ע תחומין, מחלוקת תנאים ואמוראים בדבר, ומחלוקת ראשונים להלכה. 636 ע"ע הנ"ל. שו"ת חוות יאיר שם, וע"י חת"ס שבת עד א. וע"י לעיל ציון 420. 637 ברית יעקב שם, וע"י לעיל ציון 141. 638 ע"י לעיל ציון 216. ספר יהושע פסקים ובתב"ס סי' לא, ומ' שם שהוא טעם לכל מלאכות שבת, וע"ע מלאכת שבת וע' תחומין אם צריך בתחומין מלאכת מחשבת. 639 ע"י לעיל, מחלוקת ראשונים. 640 מנ"ח סוף מ' לב, ואפשר שכונתו שהוא איסור שלם של שביתת בהמתו, שכיון שבאדם אסור משום ח"ש ה"ז מלאכה. 641 ע"י רמב"ם ביאת מקדש פ"א ה"א, וע"ע שתויי יין. 642 כ"מ שם. 643 אבן האזל שם בכוננת הכ"מ, וע"י להלן פמ"ג. וצ"ב שכיון שאין עצם השתייה אסורה אלא העבודה בשוה שתוי, ל"ש איסור ח"ש, וע"י מנ"ח קנב אנציקלופדיה תלמודית - טז יד הרב הרצוג עמוד מס 368 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה